

Innst. O. nr. 61.

(1998-99)

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om lov om endringer i lov av 1. mars 1985 nr. 3 om stortingsvalg, fylkestingsvalg og kommunestyrevalg (valgloven).

Ot.prp. nr. 37 (1998-99).

Til Odelstinget.

1. SAMMENDRAG

1.1 Innledning og bakgrunn

I forbindelse med avviklingen av stortingsvalget og sametingsvalget i 1997 ble det gjennomført to større reformer i valgordningen, forhåndsstemmegivningen innenriks, unntatt på Svalbard og Jan Mayen, ble for første gang gjennomført som poststemmegivning og fylkesvalgstyrene ble for første gang pålagt å foreta kontroll med forberedelsen og gjennomføringen av stortingsvalget som en forberedelse til Stortingets egen og endelige kontroll.

Den daglige utførelsen av valgarbeidet reguleres av valgloven som inneholder et komplekst og detaljert regelverk. Departementet mener at en ikke kan se bort fra at stadige og omfattende endringer kan øke faren for at valget ikke avvikles i samsvar med loven. De reformene som ble iverksatt i forbindelse med gjennomføringen av valgene i 1997, forutsatte endringer i mange av valglovens bestemmelser og følgelig omfattende endringer i rutinene for valgavviklingen.

Stortingets fullmaktskomité påpekte i forbindelse med kontrollen av stortingsvalget i 1997 at det ble gjort mange feil av valgorganene. På denne bakgrunn mener departementet det er grunn til å være tilbakeholdne med å foreslå endringer i valgloven i forbindelse med de valgene som avvikles i de nærmeste årene. En annen grunn er at et lovutvalg, som ble nedsatt ved kgl. res. 3. oktober 1997, foretar en omfattende og helhetlig gjennomgang av valgordningen og valgloven. Så lenge dette utvalget er i arbeid, mener departementet at det ikke bør foretas noen omfattende endringer i valgordningen.

2. OM ERFARINGENE MED INNFORING AV POSTSTEMMEGIVNING

2.1 Generelle erfaringer med innføringen av poststemmegivning

Hensikten med å innføre poststemmegivning var først og fremst å gjøre det enklere for velgerne å stemme. Det viste seg også at som følge av innføringen av poststemmegivning økte antallet mottakere av forhåndsstemmer vesentlig. Dette medfører økt tilgjengelighet for velgere som ønsker å forhåndsstemme.

Ved stortingsvalget og sametingsvalget i 1997 ble alle forhåndsstemmer innenriks, unntatt på Svalbard og Jan Mayen, mottatt av statens postselskap. Fremtøprosent var på 78,3, dvs. en økning fra 1993 på 2,5 prosentenheter.

Etter valget gjennomførte Norsk Gallup en undersøkelse for departementet for å finne ut om velgerne synes at innføring av poststemmegivning er et godt tiltak og om de ønsker at det skal gjennomføres poststemmegivning ved fremtidige valg. Undersøkelsen viser at ni av ti er fornøyd med den nye ordningen med poststemmegivning. Undersøkelsen indikerer fortsatt vekst i antall forhåndsstemmer.

Departementets evaluering av poststemmegivningen viste at så godt som alle kommunene mener at innføringen av ordningen gikk bra. Ingen foreslår at oppgaven med å motta forhåndsstemmer innenriks skal føres tilbake til kommunene. En god del kommuner fremhever at poststemmereformen har spart kommunen for mye av valgarbeidet.

Samtlige kommuner var fornøyd med samarbeidet med statens postselskap.

2.2 To sammenklistrede stemmesedler i én stemmeseddelkonvolutt

I Innst. S. nr. 1 (1997-98) påpekte komiteen at en del velgere la flere stemmesedler i stemmeseddelkonvolutten fordi stemmesedlene klistret seg sammen. Dette problemet har gått igjen i forbindelse med forberedelsene og gjennomføringen av tidligere valg også.

Departementet har orientert kommunene og fylkeskommunene om hva som kan gjøres for å forebygge sammenklistring av stemmesedlene på valgdagen. Det er også fastsatt forskrifter om minstevekt for papiret i stemmesedlene. Gjennomføringen av valget i 1997 viste imidlertid at disse tiltakene ikke har vært tilstrekkelige.

Praksis må innskjerpes i forbindelse med opplæringen av valgmedarbeiderne i kommunene. Departementet vil for øvrig på nytt vurdere bestemmelsen om minimumsvekt for papir som brukes til stemmesedler, og ulike informasjonstiltak rettet mot velgeren.

2.3 Behov for forbedring og videre utvikling av ordningen med poststemmegivning

Selv om valgorganenes erfaringer med innføringen av poststemmegivningen jevnt over har vært meget positive, avdekket valgoppgjøret, kontrollen av stortingsvalget og evalueringen at det er behov både for forbedringer innenfor gjeldende ordning og at ordningen på enkelte punkter kan utvikles videre.

De feilene som ble konstatert ved valget i 1997 vil, etter departementets vurdering, kunne unngås ved fremtidige valg ved hjelp av forbedret opplæring av stemmemottakerne og forbedring av de interne rutene i statens postselskap.

Departementet vil samarbeide med statens postselskap om disse forbedringene gjennom sin deltakelse i styringsgruppen for statens postselskaps valgprosjekt.

Departementets erfaringer med å gjennomføre forhåndsstemmegivningen som poststemmegivning ved valget i 1997, var generelt sett meget positive. De erfaringene som har medført at det fremmes forslag om lovendring, omtales nedenfor i innstillingens del 3.

2.4 Landsomfattende manntall og produksjon av valgkort

I Innst. O. nr. 32 (1996-97) ber kontroll- og konstitusjonskomiteen departementet, med sikte på senere valg, vurdere et sentralt utarbeidet manntall for å unngå at en velger får utstedt valgkort fra flere kommuner. Valgkortene til valget i 1997 ble produsert sentralt av departementet, ikke i den enkelte kommune. Så langt departementet er kjent med, fikk ingen velgere flere valgkort fordi vedkommende var manntallsført i flere kommuner.

Departementet forutsetter at det heller ikke med sikte på senere valg er nødvendig å utarbeide et eget sentralt manntall av hensyn til den sentrale produksjonen av valgkort til alle stemmeberettigede i landet.

Etter valgloven er det det enkelte valgstyrets ansvar å utarbeide manntall over de som er stemmeberettiget i kommunen. Departementet vil ikke foreslå endring av valglovens bestemmelse om ansvaret for å utarbeide manntall før valglovutvalget eventuelt har vurdert spørsmålet.

2.5 Utstedelse av duplikatvalgkort

I forbindelse med gjennomføringen av poststemmegivningen produserte departementet valgkort til alle stemmeberettigede i hele landet. Departementet påla, med hjemmel i valgloven § 9 a, kommunene å utstede duplikatvalgkort til alle velgere som hadde behov for det slik at alle skulle ha mulighet for å forhåndsstemme.

I Innst. O. nr. 32 (1996-97) forutsetter komiteen at det blir laget rutiner som gjør det mulig å forhåndsstemme på institusjoner for velgere som ikke har med seg valgkortet sitt. Ordningen med duplikatvalgkort utstedt av statens postselskaps stemmemottakere medførte at også velgere som oppholdt seg i institusjon fikk samme mulighet som tidligere til å avgi forhåndsstemme på institusjonen.

Departementet vil arbeide videre med forbedringer i ordningene med duplikatvalgkort. Instruksen må innskjerpes og opplæringen av utstederne forbedres.

2.6 Merkelapper i blindeskrift

I Innst. S. nr. 1 (1997-98) har fullmaktskomiteen påpekt at noen av de klebelappene med partinavn i blindeskrift som Norges Blindforbund har sendt til valgstyrene, og som er beregnet på å klebes på kassetter med stemmesedler, ble brukt som stemmesedler også ved valget i 1997. Komiteen mener at det ikke er opplagt at det er riktig å forkaste slike stemmegivninger og ber departementet vurdere hva som kan gjøres for å unngå at klebelapper med blindeskrift blir brukt som stemmesedler og forkastet.

Departementet mener at flere spørsmål angående stemmesedler med blindeskrift bør ses i sammenheng med de generelle løsningene som valglovutvalget kommer fram til når det gjelder den praktiske organiseringen av valgavviklingen.

2.7 Opptelling av forhåndsstemmer

I forbindelse med innføringen av poststemmegivning ble det foretatt en del endringer i reglene og rutene for opptelling av forhåndsstemmer. I Ot.prp. nr. 60 (1996-97) fremgår det at departementet på bakgrunn av erfaringene ved valget i 1997, vil ta initiativ til å vurdere endringene i opptellingsrutinene med tanke på senere valg.

Ved stortingsvalget i 1997 ble konsekvensen av lovendringene at de fleste valgstyrene begynte opptellingen av forhåndsstemmer om morgenen på valgdagen mandag og avsluttet morgen/formiddag onsdag etter valgdagen. Samtlige kommuner som har uttalt seg, påpeker at situasjonen omkring opptellingen av forhåndsstemmer er blitt vanskeligere for valgstyrene og tellekorpsene etter innføringen av poststemmegivning. Det er et sterkt ønske om at valgloven endres slik at valgoppgjøret kan gjøres ferdig om kvelden/natten på valgdagen eller i alle fall i arbeidstiden på tirsdag etter valgdagen.

Den ideelle ordningen ville være om fristen for når forhåndsstemmen må komme valgstyret i hende, kunne fastsettes til valglokalenes stengtids på valgdagen. De vanlige postrutinene er ikke gode nok til at poststemmene kommer fram til valgstyrene over hele landet innen denne fristen når det mottas forhåndsstemmer på fredag før valgdagen.

Det vises til fullmaktskomiteens uttalelse i Innst. S. nr. 1 (1997-98) s. 6 hvor komiteen ber departementet «vurdere om noen av fristene bør endres innenfor rammer som ivaretar de forskjellige hensyn».

Idet en slik endring etter departementets vurdering vil gå på bekostning av velgerne, foreslår departementet ikke å avslutte poststemmegivningen på onsdag eller torsdag før valgdagen.

Etter departementets mening må det være en sammenheng mellom når forhåndsstemmeperioden avsluttes og når det er riktig å sette fristen for når forhåndsstemmen må være valgstyret i hende.

Dersom fristen for når forhåndsstemmen må være valgstyret i hende, settes så nær avslutningen av forhåndsstemmeperioden at man må regne med at en god del stemmer ikke kommer fram, kan fristen bli en felle for velgere som stoler på systemet. De fleste velgere vil antakelig regne med som en selvfølge at så lenge det er adgang til å avgi forhåndsstemme, vil den komme til å telle med i valgoppgjøret.

Hvis situasjonen ved valgoppgjøret skulle tillegges mest vekt, ville den beste løsningen være å endre fristen for å godkjenne forhåndsstemmegivningene og fastsette den til valgdagen mandag, eller i alle fall til tidligere på dagen tirsdag.

Statens postselskap har ikke kunnet garantere at den regulære postgangen over helgen, fra fredag ettermiddag til mandag, blir så mye mer effektiv og sikker at man kan forutsette at forhåndsstemmen fra hele landet når fram til de respektive valgstyrene mandag. Det viste seg dessuten ved valget i 1997 at statens postselskap måtte iverksette ekstratiltak flere steder i landet.

Statens postselskap forutsetter at eventuelle ekstratiltak som fremskynder postgangen med over ett døgn, vil bli meget kostnadskrevende.

Når forhåndsstemmegivningen avsluttes fredag før valgdagen, er det altså høyst sannsynlig at et ve-

sentlig antall stemmer ville måtte forkastes, dersom fristen for når forhåndsstemmen må komme valgstyret i hende, ble endret fra tirsdag kl. 24 til valgdagen mandag eller til tidligere på dagen tirsdag.

Departementet har kommet til at det foreløpig ikke kan foreslås å endre noen av de omtalte fristene.

Ettersom de gjeldende fristene kan medføre fare for feil ved valgoppgjøret, er det viktig at rutinene for valgoppgjøret i den enkelte kommune legges opp slik at det legges større vekt på riktig valgoppgjør enn på når det endelige valgoppgjøret kan offentliggjøres.

2.8 Åpningstid for valglokalene

I Innst. S. nr. 1 (1997-98) påpeker komiteen at det også ved valget i 1997 oppsto problemer som følge av at valglokalene stenger på forskjellige tidspunkt. Årsakene til at valgloven overlater til kommunene å bestemme åpningstid for valglokalene, er at behovet for hvor lenge valglokalene må være åpne, er svært ulikt.

Folkeavstemningsloven (om EU) bestemte at alle valglokalene i landet skulle ha felles åpningstid. Denne bestemmelsen vakte stor motstand hos mange lokale myndigheter.

En lovfesting av felles åpningstid vil representere en lovendring som bryter med lang tradisjon. Departementet vil derfor ikke foreslå noen endring av bestemmelsene om åpningstid for valglokalene før valglovutvalget har vurdert hvor stor grad av lokalt selvstyre det bør gis rom for i forbindelse med gjennomføringen av valg.

2.9 Kostnadene ved innføring av poststemmegivning

I Innst. O. nr. 32 (1996-97) ber komiteen om at Stortinget får tilbakemeldning om kostnadene ved poststemmegivningen for staten og kommunene etter at stortingsvalget/sametingsvalget er gjennomført.

Alle utgiftene til poststemmegivningen dekkes over statsbudsjettets kap. 502 Valgutgifter.

Statens postselskap fikk totalt utbetalt 46,7 mill. kroner fra departementet.

Alt i alt belastet poststemmegivningen statskassen med 68,7 mill. kroner. De totale utgiftene for statskassen til valget var i 1997 100,9 mill. kroner.

3. OMTALE AV FORSLAGET TIL LOVENDRINGER

3.1 Stemmerett og valgbarhet for nordiske borgere

Ved stortingsvalg har kun norske statsborgere stemmerett. Valgloven § 3 gir også personer som ikke er norske statsborgere, stemmerett ved kommunestyrevalg og ved fylkestingsvalg når de har stått innført i norsk folkeregister som bosatt i riket de tre siste årene før valgdagen.

I Danmark, Sverige og Finland er det innført stemmerett ved lokalvalg for borgere fra de øvrige nordiske landene fra «innvandringstidspunktet».

Departementet mener derfor at Norge bør tilpasse seg de øvrige nordiske lands valgordninger på dette området slik at borgere fra andre nordiske land får stemmerett i Norge på samme vilkår som norske borgere får stemmerett i andre nordiske land.

Det foreslås at valgloven endres slik at nordiske borgere som innvandrer til Norge får stemmerett ved kommunestyrevalg og fylkestingsvalg med en gang de blir innført i norsk folkeregister som bosatt i riket.

De som har stemmerett i en kommune/et fylke blir etter valgloven § 12 også valgbar i den kommunen/det fylket til kommunestyrevalget/fylkestingsvalget dersom de er bosatt der på valgdagen og ikke er fritatt eller utelukket fra valget. De høringsinstansene som uttaler seg til dette forslaget, gir også sin tilslutning.

3.2 Fritaksrett ved kommunestyrevalg og fylkestingsvalg

I forbindelse med vedtakelsen av kommuneloven i 1992 ble det foretatt en endring i valgloven § 14 annet ledd. Retten til å kreve seg fritatt fra å stå på liste til valg på fylkesting og kommunestyre for «den som ikke uten uforholdsmessig vanskelighet vil kunne skjønne sine plikter i dette vervet når fylkesvalgstyret (valgstyret) innvilger søknad om fritak», ble opphevet. I proposisjonen blir lovendringen begrunnet med at det ikke er behov for denne fritaksregelen fordi kommuneloven ble foreslått å gi kommunestyret/fylkestinget rett til å gi fritak i perioden. Samtidig ble grunnlaget for å kunne gi fritak utvidet til også å omfatte den som ikke uten uforholdsmessig belastning kan skjønne sine plikter i vervet. Det ble antatt at det er tilstrekkelig å regulere fritaksretten i kommuneloven. Etter gjeldende kommunelov § 15 nr. 2 kan kommunestyret/fylkestinget i perioden innvilge fritak til «den som ikke uten uforholdsmessig vanskelighet eller belastning kan skjønne sine plikter i vervet».

Følgen av lovendringen var at ved valget i 1995 hadde ikke lenger valgstyret/fylkesvalgstyret adgang til å innvilge søknad om fritak fra å stå på liste fra personer som ikke uten uforholdsmessig vanskelighet ville kunne skjønne sine plikter i vervet som medlem av kommunestyret eller fylkestinget.

Etter departementets mening viser erfaringene at det i enkeltstående tilfeller er behov for at valgstyret kan frita for valg til kommunestyret og fylkestinget etter en konkret, skjønnsmessig vurdering av om en listekandidat ikke uten uforholdsmessig vanskelighet eller belastning vil kunne skjønne sine plikter i det aktuelle vervet. Det er ikke alltid tilstrekkelig at det kan gis fritak etter konstitueringen.

Så godt som alle høringsinstansene som uttaler seg til forslaget ønsker en harmonisering av fritaks-

reglene i kommuneloven og valgloven og mener at valgstyret bør ha adgang til å gi fritak på disse vilkårene.

Det foreslås derfor å harmonisere fritaksbestemmelsene i valgloven og kommuneloven § 15 nr. 2 og gjeninnføre en bestemmelse om at valgstyret/fylkesvalgstyret har adgang til, etter søknad, å gi rett til fritak fra å stå på liste. Det ligger ikke noen utvidelse av adgangen til å få fritak fra ombudsplikten i dette forslaget. Valgstyret må legge til grunn den samme avveiningen av om ombudsplikten blir uforholdsmessig tyngende i forhold til den vanskelighet eller belastning kandidaten vil måtte tåle, som kommuneloven krever at kommunestyret/fylkestinget gjør i perioden. Forskjellen fra gjeldende rett ligger i på hvilket tidspunkt avveiningen av om det må gis fritak kan foretas.

3.3 Søknad om innføring i manntallet fra nordmenn i utlandet

Etter valgloven § 5 må norske borgere som har bodd i utlandet i mer enn ti år, søke om gjeninnføring i manntallet i den kommunen de flyttet ut fra dersom de ønsker å stemme ved valget.

I Innst. S. nr. 1 (1997-98) ber komiteen departementet overveie om loven bør endres på dette punktet og henviser til en tidligere merknad om samme spørsmål i Innst. S. nr. 61 (1994-95) der det anføres at både prinsipielle og praktiske grunner kan tale for at norske borgere som noen gang har vært innført i norsk folkeregister, kan utøve stemmerett ved norske valg uten hensyn til hvor lenge de har vært bosatt i utlandet og uten at de trenger å søke om å bli manntallsført.

Departementet er ikke uenig i dette synspunktet, men ser en del betenkeligheter knyttet til en slik endring. Departementet har derfor vært i sterk tvil om hvorvidt det ville være riktig å fjerne eller forlenge søknadsfristen for norske borgere som har utvandret etter 1964.

Mange av disse velgerne er ikke klar over at de må søke om innføring i manntallet på nytt ved hvert valg. Problemet er størst ved stortingsvalg fordi det er flere som er interessert i å stemme ved dette valget når de har bodd lenge utenriks.

Departementet har kommet til at det vil være rimelig å foreslå at valgloven endres slik at forholdene legges til rette for at flest mulig velgere føres automatisk inn i manntallet, selv om dette fører til at manntallet blir mindre korrekt. I tillegg foreslås det at søknadsfristen for de som av tekniske grunner fortsatt må søke om innføring, settes nærmere valgdagen.

Departementet foreslår at de som flytter tilbake til Norge etter 31. mars i valgåret, kan føres inn i manntallet i innflyttingskommunen dersom valgstyret får melding om innflyttingen to uker før valgdagen (i stedet for dagen før kjennelsesmøtet slik gjeldende regel er).

Det foreslås imidlertid ikke at velgere, som har bodd utenriks siden 1965 eller senere og som det foreslås skal bli automatisk innført, skal kunne føres inn i den kommunen de flytter til selv om de innvandrer til en annen kommune enn den de utvandret fra, til tross for at tilsvarende rettferdighetsbetraktninger kunne anføres for denne gruppen.

Det foreslås at valglovens krav om at norske borgere som har bodd i utlandet i mer enn ti år, må søke om gjeninnføring i manntallet, oppheves for de som har utvandret etter 1964. Disse føres automatisk inn i manntallet i den kommunen de flyttet ut fra. Det foreslås videre at valgloven endres slik at norske borgere som utvandret før 1965, på nærmere vilkår kan føres inn i manntallet i den kommunene de flyttet ut fra.

3.4 Hva er et valgkort etter valgloven?

Det følger av valgloven § 30 annet ledd at «velgeren må medbringe valgkort for å kunne forhåndsstemme innenriks». Videre står det i § 47 syvende ledd at «dersom valgkortet ikke ligger ved en forhåndsstemmegivning som er avgitt innenriks, skal stemmegivningen forkastes». Velgere som av en eller annen grunn ikke mottar valgkortet eller mister det, vil ikke kunne forhåndsstemme dersom det ikke er adgang til å få et nytt valgkort. Av denne grunn påla departementet, ved valget i 1997, kommunene å utstede nytt valgkort til velgere som ba om det, jf. § 9 a annet ledd.

Valgstyrets vurdering i forbindelse med godkjenningen av forhåndsstemmegivninger vil forenkles dersom forståelsen av valgkort begrenses til de ordinære valgkortene som er sendt velgerne direkte og de duplikatvalgkortene som utstedes av kommunene eller statens postselskap. Det vil si valgkort utstedt i samsvar med § 9 a. Noen av kommunene ga uttrykk for at det bør lovfestes hva som menes med valgkort. Det er nødvendig for å ha et grunnlag for å vurdere hvilke stemmegivninger som må vrakes etter § 47 sjuende ledd.

Det foreslås at det vedtas en henvisning til § 9 a i § 47 sjuende ledd.

3.5 Ambulerende stemmemottak

I og med at gjennomføringen av poststemmegivningen i 1997 gikk bra, og det er lagt et godt grunnlag for videre samarbeid mellom statens postselskap og kommunene, mener departementet at forholdene ligger til rette for at statens postselskap kan overta flere oppgaver i forbindelse med forhåndsstemmegivningen, herunder oppgaver i forbindelse med ambulerende stemmegivning og institusjonsstemmegivningen.

At kommunene og statens postselskap deler oppgaver som vedrører forhåndsstemmegivningen, er i prinsippet en uheldig løsning fordi det kan føre til uklarhet når det gjelder ansvaret for valgavviklingen. På bakgrunn av erfaringsinnhenting har departementet derfor foretatt en vurdering av om noen av de

oppgavene som fremdeles er pålagt kommunene, kan legges til statens postselskap i stedet.

3.5.1 Forholdet mellom ordningen med ambulerende stemmemottaker og landpostbud

Før innføringen av poststemmegivning var det bare adgang til å forhåndsstemme i hjemmet for velgere som var så syke eller uføre at de ikke kunne møte opp i valglokalet eller hos en forhåndsstemmemottaker. Disse velgerne måtte etter valgloven § 36 søke om at det skulle komme en ambulerende stemmemottaker hjem til dem og ta imot stemmen der. Denne formen for stemmegivning var et unntak fra hovedregelen om at stemmen skulle mottas av en offentlig tjenestemann på et offentlig sted.

Etter innføringen av poststemmegivning kan alle stemme hjemme hvis de bor i et distrikt der det er landposttjeneste. Der det ikke er landpostrute, kan bare de som er syke og uføre stemme hjemme, og kun etter søknad til kommunen etter § 36. I og med innføringen av poststemmegivning er forhåndsstemmegivning utenom offentlig sted blitt en av to normalordninger for mottak av forhåndsstemmer.

For å kunne kontrollere at ikke andre enn de som har lovbestemt rett til det, stemmer hjemme, har valgloven i § 36 nr. 11 bestemmelser om at både søknad og dokumentasjon skal sjekkes før en forhåndsstemme mottatt av ambulerende stemmemottaker kan godkjennes. Dette forutsetter at disse forhåndsstemmene holdes adskilt fra de øvrige. Så lenge ordningen med ambulerende stemmemottak var et særskilt unntak, var denne kontroll- og forkastelsesregelen vel begrunnet. Etter at det å avgi stemme hjemme til landpostbudet er blitt en normalordning, er det ikke lenger grunn til å ha strengere godkjenningsregler for stemmegivninger avgitt til ambulerende stemmemottaker.

Det foreslås at kontrollbestemmelsen i § 36 nr. 11 oppheves og at bestemmelsen i § 34 nr. 4 andre avsnitt siste setning om fremleggelse av dokumentasjon ved kontrollen også oppheves.

3.5.2 Behandlingen av søknader om å få avgi stemme til ambulerende stemmemottaker

Velgere som er så syke eller uføre at de ikke kan møte opp i valglokalet på valgdagen eller på postkontoret for å forhåndsstemme, kan etter valgloven § 36 søke kommunen om å få stemme der de oppholder seg til en ambulerende stemmemottaker. Dersom kommunen innvilger søknaden, får statens postselskap beskjed om innvilgelsen og sender deretter en ambulerende stemmemottaker hjem til velgeren for å ta imot stemmen.

I og med at det å avgi stemme til landpostbudet er blitt det normale i mange distrikter, vil også landpostbudet motta stemmer fra syke og uføre som må stemme hjemme. Statens postselskap har overtatt alt ansvaret for ambulerende mottak og kravet til dokumen-

tasjon av faktisk sykdom/uførhet er fjernet for store deler av landet. Det er liten grunn til at oppgaven med å innvilge adgangen til å stemme hjemme skal ligge igjen i kommunen noen steder i landet.

Det foreslås at valgloven § 36 endres slik at søknad om å få avgi forhåndsstemme til ambulerende stemmemottaker kan sendes postkontoret innen tirsdag før valgdagen og at søknaden avgjøres av statens postselskap. I og med at begrunnelsen for å begrense adgangen til å stemme hjemme er av økonomisk karakter, er det ikke behov for å stille store formelle krav til søknadsprosessen. Det foreslås derfor at § 36 forkles noe.

3.6 Mottak av forhåndsstemmer på institusjon

Etter valgloven § 33 tredje ledd er det kommunene som treffer beslutning om på hvilke institusjoner det skal være forhåndsstemmegivning og hvilke dager og tidspunkt den skal avvikles. Dessuten skal kommunene kunngjøre tid og sted for institusjonsstemmegivningen ved annonser i avisene og ved oppslag på institusjonene. For øvrig er det statens postselskap som planlegger og gjennomfører stemmemottaket på institusjonene. Statens postselskap skal samarbeide direkte med den enkelte institusjons ledelse om gjennomføringen på den enkelte institusjon.

Statens postselskap og kommunene deler altså oppgaven og ansvaret med avviklingen av institusjonsstemmegivningen. Denne ansvarsdelingen viste seg ved valget i 1997 å skape problemer for avviklingen av institusjonsstemmegivningen. Den forutsetter både et nært samarbeid mellom statens postselskap og kommunen og mellom institusjonenes ledelse og statens postselskap. Institusjonsledelsen måtte i 1997 forholde seg til to samarbeidspartnere i stedet for én. Både postkontorene og kommunene har påpekt at ansvarsdelingen er uklar. Departementet har derfor vurdert om noen av de oppgavene som kommunene har, kan overføres til statens postselskap.

3.6.1 *Beslutning om på hvilke institusjoner det skal mottas poststemmer*

Etter valgloven § 33 tredje ledd har kommunene også ansvaret for å bestemme på hvilke institusjoner statens postselskap skal motta forhåndsstemmer. Beslutningen skal treffes i samråd med statens postselskap.

I forbindelse med høringen av poststemmereformen hadde mange kommuner et sterkt ønske om at kommunene skulle beholde ansvaret for institusjonsstemmegivningen. Etter departementets vurdering er det ikke hensiktsmessig med en fortsatt ansvarsdeling mellom statens postselskap og kommunene. Betenkelighetene med å overlate til statens postselskap å treffe beslutning om sted for institusjonsstemmegivningen skulle derfor ikke være så store dersom kommunen sikres innflytelse og kontroll med at statens postsel-

skap ikke utelater institusjoner der kommunen mener at det bør være adgang til å avgi forhåndsstemme. Slik innflytelse og kontroll kan sikres ved at kommunene foreslår på hvilke institusjoner statens postselskap skal motta forhåndsstemmer. Dersom statens postselskaps beslutning om på hvilke institusjoner det skal mottas, eller ikke mottas, forhåndsstemmer er sterkt i strid med kommunenes vurdering, har valgstyret mulighet for å ta saken opp med departementet som kan overprøve statens postselskaps beslutning.

Dersom statens postselskap pålegges å treffe denne beslutningen, forutsetter departementet at det vil bli gitt instruks fra statens postselskap sentralt om på hvilke typer institusjoner det skal avvikles stemmemottak og at denne instruks vil tilsvare den anbefalingen departementet gav kommunene ved valget i 1997, jf. rundskriv H-9/97.

Det foreslås at § 33 endres slik at kommunen pålegges å fremme et forslag for statens postselskap, innen 1. juni i valgåret, om på hvilke institusjoner i kommunen statens postselskap skal motta forhåndsstemmer. Det foreslås at statens postselskap pålegges ansvaret for, innen 1. august i valgåret, å bestemme når det skal mottas forhåndsstemmer og på hvilke institusjoner og innen samme frist å orientere kommunen om beslutningen.

3.6.2 *Stemmemottak i militærleire, læresteder m.m.*

Ved vedtakelsen av poststemmereformen ble det uttrykkelig fastsatt i valgloven § 32 at poststemmegivningen skal foregå på postkontor og hos landpostbud. I tillegg kan valgstyret etter § 33 tredje ledd bestemme på hvilke institusjoner statens postselskap skal motta stemmer. At stemmer kan mottas på institusjoner som gir pleie, opphold eller behandling til syke og uføre, fremgår forutsetningsvis av § 33 annet ledd. For at det ikke skulle oppstå tvil om hvorvidt stemmer mottatt i fengsler, militærleire, universiteter o.l. var lovlig mottatt, og dermed om de kunne godkjennes, benyttet departementet i forbindelse med gjennomføringen av stortingsvalget i 1997 hjemmelen i endringsloven av 10. januar 1997 II til å beslutte at det var adgang til å motta stemmer på disse stedene også.

I fengsler bør det mottas forhåndsstemmer. På læresteder og i militærleire mener departementet at det ikke er behov for å motta forhåndsstemmer fordi disse institusjonene ligger i rimelig avstand av postkontor. I forbindelse med gjennomføringen av stortingsvalget i 1997 bestemte departementet derfor at valgstyret bare kunne vedta forhåndsstemmegivning i militærleire, på læresteder m.m. etter godkjenning av departementet. Det ble ikke godkjent noen slike vedtak. I forbindelse med evalueringen kom det fram at det allikevel var mottatt poststemmer i fire militærleire. I og med at det har vært praksis å motta stemmer i en del militærleire, kan noen kommuner ha truffet vedtak uten å være oppmerksom på at adgangen var falt bort. Statens

postselskap kan komme til å gjøre samme feil. For å sikre at ingen stemmer blir forkastet, bør loven ikke være til hinder for mottak av forhåndsstemmer på slike institusjoner.

Dersom det pålegges statens postselskap å beslutte på hvilke institusjoner det skal mottas forhåndsstemmer, vil departementet imidlertid ikke gi tillatelse til at det mottas forhåndsstemmer på læresteder og i militærleire annet enn i helt spesielle tilfeller, og etter at departementets uttrykkelige samtykke er innhentet.

Det foreslås en tilføyelse i § 33 annet ledd slik at det fremgår at det ikke er ulovlig å motta stemmer på de institusjonene statens postselskap bestemmer.

3.6.3 *Beslutning om tid for stemmemottaket*

Kommunene har ansvaret for å fastsette tid, det vil si dato og klokkeslett, for stemmemottaket på institusjonene. Beslutningen skal etter § 33 tredje ledd, treffes i samråd med statens postselskap. Postkontorene har ikke minst opplevd ansvarsdelingen med kommunene som uklar i forhold til denne beslutningen.

Det foreslås at § 33 endres slik at statens postselskap pålegges ansvaret for å bestemme dato og klokkeslett for stemmemottaket på den enkelte institusjon i samarbeid med institusjonens ledelse.

3.6.4 *Kunngjøring av tid og sted for institusjonsstemmegivningen*

Kommunene skal etter valgloven § 33 tredje ledd foreta ekstern kunngjøring av tid og sted for institusjonsstemmegivningen.

Det foreslås at § 33 endres slik at påbudet om at kommunene skal foreta kunngjøring av tid og sted for institusjonsstemmegivning oppheves. Kommunene kan, om de ønsker det, foreta kunngjøring på frivillig grunnlag.

3.6.5 *Kunngjøring på institusjonen*

På de institusjonene der det mottas forhåndsstemmer, skal det etter valgloven § 33 tredje ledd, settes opp oppslag på forhånd med orientering om forhåndsstemmegivningen.

Det foreslås at § 33 endres slik at statens postselskap overtar ansvaret for å kunngjøre stemmemottaket ved oppslag på institusjonen i god tid før stemmemottaket.

3.7 **Pålegg om å legge forhåndsstemmer til side før opptellingen starter**

Det følger av valgloven § 46 åttende ledd og § 48 tredje ledd at før opptellingen av forhåndsstemmer begynner, skal valgstyret legge til side minst en tiendedel, minimum 75, av de innkomne forhåndsstemmegivningene. Hensikten med denne rutinen er å skape tillit til at alle avgitte forhåndsstemmer forblir hemmelige under valgoppgjøret. De forhåndsstemmene

som kommer inn mandag og tirsdag, skal blandes med de som er lagt til side og dermed forbli uidentifiserte.

Det fremgår av Ot.prp. nr. 60 (1996-97) at departementet vil ta initiativ til å vurdere endringene i opptellingsrutinene med tanke på senere valg. Det fremgår av evalueringen av valget i 1997 at rutinen med å legge forhåndsstemmer til side har komplisert og forsinket valgoppgjøret.

Departementet har kommet til at det mest hensiktsmessige er at valgloven overlater til kommunene selv å vurdere hvor mange forhåndsstemmer det er behov for å legge til side i deres kommune før de resterende forhåndsstemmegivningene kan telles opp. Vurderingen må foretas på bakgrunn av hvordan de organiserer arbeidet med valgoppgjøret, men antakelig vil det være nødvendig å legge til side rundt 20 forhåndsstemmegivninger i de fleste kommuner.

Alle høringsinstansene, unntatt én kommune, mener at kommunene selv bør fastsette hvor mange forhåndsstemmer som skal legges til side.

Det foreslås at valgstyrene selv får ansvaret for å legge til side det antall forhåndsstemmegivninger som er nødvendig for å ivareta hensynet til hemmelig valg i vedkommende kommune.

3.8 **Standardiserte regler for retting på stemmeseddelen**

Antallet stemmer som avgis, varierer naturlig nok sterkt avhengig av kommunenes innbyggertall. Dette medfører at det er stor forskjell på hvordan kommunene organiserer arbeidet med valgoppgjøret. Det er behov for både maskinlesbare og vanlige stemmesedler ved valgene.

Valgloven § 44 regulerer relativt detaljert hvordan velgerne skal gå fram dersom de ønsker å rette på stemmeseddelen. Valglovens regler om hvordan retting på stemmesedlene skal foretas, skaper problemer for de kommunene som ønsker å benytte optiske leserer til å registrere rettingene.

Etter departementets syn, kan standardisering av fremgangsmåten for retting generelt føre til riktigere og raskere valgoppgjør. Prinsippet for lesing av velgerens rettinger er, og må fortsatt være, at valgstyret forsøker å forstå hva velgeren har ment å gi uttrykk for. Etter all sannsynlighet vil det være større sjans for at valgstyret forstår velgeren riktig hvis reglene for hvordan velgeren kan foreta (uttrykke) rettingen, er enkle. Utformingen av retteveiledningen på stemmeseddelen vil også bli enklere.

Endring av gjeldende retteregeleer kan gjøres på to måter. Enten slik at alle stemmesedlene blir like og skal rettes på samme måten og slik at metoden også tilpasses optisk lesing. Eller valgloven kan overlate til kommunen/fylkeskommunen å lage stemmesedlene slik de ønsker, men kreve at det trykkes en veiledning på selve stemmeseddelen som forklarer hvordan rettingen skal foretas.

Høringsinstansene gir tilslutning til forslaget om standardisering av rettemåte og stemmesedlene. De høringsinstansene som har merknader til forslaget, gir uttrykk for at man bør ta skrittet fullt ut og fastsette en forenklet, standardisert rettemåte som den eneste måten å rette på. Uttalelsene begrunnes med at det bør være like rettere for alle velgere. Det påpekes også at like rettere og sentralt fastsatte regler medfører at man unngår usikkerhet om gjeldende rett. Det vil også forenkle lovteksten og gjøre det lettere å nå fram med informasjon og opplæring.

Departementet har også kommet til at ensartede rettere for hele landet vil være enklere å praktisere og lettere å formidle til velgerne og at det vil være en lovteknisk fordel. Når reglene om fremgangsmåten for retting på stemmeseddelen endres, er det spesielt viktig at alle stemmesedlene inneholder en veiledning om fremgangsmåten.

Det foreslås at valgloven endres slik at det kun blir adgang til å foreta retting på én måte, at det fastsettes i forskrifter hvorledes stemmesedlene skal utformes og at kommunene/fylkeskommunene pålegges å trykke en veiledning på stemmesedlene som angir hvordan forskriftsmessig retting på stemmeseddelen kan foretas og om konsekvensene av ikke å følge veiledningen.

3.9 Nummerering av forhåndsstemmer

Etter valgloven §§ 34 nr. 4, 47 niende ledd og 48 første ledd skal alle forhåndsstemmene påføres nummer. I løpet av prosessen med å godkjenne og telle opp forhåndsstemmene skal hver enkelt stemmegivnings omslagskonvolutt, valgkort, stemmesedelkonvolutt og stemmesedel/stemmesedler påføres ett og samme nummer.

De kommunene som ønsker det, kan foreta nummereringen i én operasjon. Det vil si at stemmegivningen nummereres gjennomgående før stemmesedelkonvolutt og valgkort tas ut av omslagskonvolutten. Det brukes en spesiell maskin, som prikker ut nummeret i form av små hull.

Hensikten med nummereringen er at man skal kunne finne igjen stemmeseddelen dersom kontrollen av valget viser at forhåndsstemmegivningen ved en feil er godkjent, mens den skulle vært vraket.

Nummereringsrutinen medfører at forhåndsstemmegivningen ikke er fullt ut hemmelig.

Det er meget tidkrevende å nummerere alle forhåndsstemmene. Sist i forbindelse med evalueringen av stortingsvalget i 1997 kom det fram at mange kommuner ønsker at påbudet om nummerering av forhåndsstemmene skal oppheves.

Det nye valgmateriellet som ble tatt i bruk ved poststemmegivningen, medførte at det ikke ble gjort så mange formelle feil av den typen som var begrunnelsen for pålegget om nummerering. Det opprinneli-

ge behovet for å nummerere er derfor ikke så stort som tidligere.

Justisdepartementet gir spesielt uttrykk for tilfredshet med at forslaget sikrer personvernet og hemmelig valg.

En samlet vurdering av fordeler og ulemper ved bestemmelsen om nummerering viser, etter departementets syn, at ulempene er blitt vesentlig større enn fordelene etter innføringen av poststemmegivning. Det foreslås derfor at påbudet om nummerering oppheves.

3.10 Bruk av valgurner

I Innst. S. nr. 1 (1997-98) ber komiteen departementet fastsette regler for oppbevaring av stemmer som tas ut av valgurnene i løpet av valgdagene. Departementet kan ikke se at det er hjemmel i valgloven til å gi slike bestemmelser. Det foreslås derfor at det vedtas en bestemmelse i valgloven som gir departementet hjemmel til å gi nærmere bestemmelser om bruk av valgurner og annen oppbevaring av mottatte stemmer på valgdagen.

En slik hjemmel foreslås derfor tatt inn i valgloven § 40 (nytt femte ledd).

3.11 Registrering, godkjenning og opptelling av forhåndsstemmene

Når valgstyret mottar forhåndsstemmer fra statens postselskap eller fra utenriks stemmemottakere, skal det: registrere stemmegivningene, vurdere om stemmegivningene kan godkjennes, krysse av i manntallet for de velgerne som har avgitt godkjent forhåndsstemme og telle opp forhåndsstemmene.

For å kunne effektivisere listeføringen, planlegges det å registrere opplysningene ved optisk lesing av valgkortet når statens postselskap tar imot forhåndsstemmer.

Departementet ser ikke bort fra at det kan bli aktuelt å ta ut lister over mottatte stemmer kommunevis, slik at valgstyret kan legge disse listene til grunn for registreringer av mottatte forhåndsstemmer. Valgstyret må i så fall kontrollere nøye at de mottar de forhåndsstemmegivningene som står på listene fra statens postselskap og må notere på listen når valgstyret selv har mottatt stemmegivningen. Departementet kan ikke se at det er noe prinsipielt til hinder for at valgstyret foretar sin registrering på grunnlag av lister utarbeidet av statens postselskap. Dersom påbudet om å nummerere forhåndsstemmene oppheves, skulle det ikke være behov for at valgstyret fører de mottatte stemmene i rekkefølge dersom mottakstidspunktet føres på listen. Det foreslås derfor at valgloven § 34 nr. 4 annet avsnitt endres slik at valgstyret pålegges ansvar for at det føres lister som er i samsvar med kravene i valgloven, men at valgstyret ikke pålegges å foreta selve føringen selv.

På grunn av usikkerheten knyttet til omtalen av avkryssing i manntallet i § 47 annet og åttende ledd og valglovens bruk av begrepene forhåndsstemme og forhåndsstemmegivning foreslås det noen redaksjonelle endringer i § 47 annet og sjettede ledd for å gjøre bestemmelsen klarere.

I forbindelse med innføringen av poststemmegivning ble det innført nye regler for opptelling av forhåndsstemmer. Valgstyret skal foreta grovtelling (foreløpig telling) av forhåndsstemmene dersom valgstyret har mottatt til sammen minst 150 forhåndsstemmer. Kommunene har valgt ulike løsninger med hensyn til hvor mange ganger, og når, de har telt forhåndsstemmene. En del valgstyret har oppfattet valglovens bestemmelser om når forhåndsstemmene kan/skal telles opp, som uklare.

Det foreslås å endre § 46 åttende ledd slik at stemmegivninger som ikke er godkjent før den foreløpige opptellingen av forhåndsstemmene starter (senest fire timer før valglokale stenger) - både stemmegivninger som er kommet valgstyret i hende før opptellingen starter, men ikke lagt fram for godkjenning, og stemmegivninger som kommer fram etter at den foreløpige opptellingen har startet - kan telles opp etter at valglokale er stengt og avkryssingsmanntallet er kommet til valgstyret. En forutsetning må allikevel være at det er lagt til side minst 75 (det foreslås et tilstrekkelig antall) stemmegivninger i en egen urne. Forslaget innebærer at valgloven bare regulerer når valgstyret skal grovtelle forhåndsstemmene og når valgstyret kan begynne å fintelle forhåndsstemmene.

3.12 Bruk av sametingsstemmesedler ved stortingsvalget

Sametingsvalget avvikles parallelt med stortingsvalget. Erfaringer fra valgene i 1989 og 1993 viste at dette førte til at en del velgere tok feil av stemmesedlene og la blå stemmesedler i stemmeseddelkonvolutten til stortingsvalget. Noen la også stemmesedlene til begge valgene i stemmeseddelkonvolutten til stortingsvalget. For at denne forvekslingen fra velgers side ikke skulle føre til at stemmer som velgeren mente å avgi ved stortingsvalget skulle bli forkastet, ble det foretatt en endring i valgloven § 45 første ledd.

Denne lovendringen løste ikke det problemet at en velger kun legger en blå stemmeseddel til sametingsvalget, som lyder på en valgliste til sametingsvalget, det vil si at den har med kandidatnavnene, i en stemmeseddelkonvolutt til stortingsvalget. En slik stemmegivning skal fortsatt forkastes. Ved stortingsvalget i 1997 ble en del slike stemmegivninger forkastet. I Innst. S. nr. 1 (1997-98) ber komiteen departementet vurdere om loven bør endres på dette punktet.

Departementet kan ikke se at det er tungtveiende hensyn som taler imot å foreslå at sametingsvalgstemmesedler med kandidatnavn (som ikke er rettet) skal godkjennes dersom de er blitt brukt ved stortingsval-

get, etter mønster av valgloven § 44 nr. 6 annet punktum. De fleste velgere identifiserer seg med et parti. Å godkjenne slike stemmesedler må derfor med overveiende sannsynlighet antas å være i overensstemmelse med velgerens mening.

Det foreslås at valgloven endres slik at en urettet stemmeseddel til sametingsvalget med kandidatnavn for et registrert parti, skal godkjennes som stemmegivning til stortingsvalget dersom det registrerte partiet også stiller liste ved stortingsvalget i fylket.

3.13 Fylkesvalgstyrets protokollering av valgoppgjør ved stortingsvalg

Det vises til Innst. S. nr. 1 (1997-98) s. 4 vedrørende fullmaktskomiteens uttalelse om fylkesvalgstyrenes møtebok, hvor komiteen blant annet påpeker at innholdet av fylkesvalgstyrenes møtebok er svært uensartet når det gjelder fylkesvalgstyrenes kontroll med forberedelsen og gjennomføringen av valget.

Komiteen ber departementet fremme forslag om en tilføyelse i valgloven for å skaffe departementet grunnlag for å fastsette formular om fylkesvalgstyrenes møtebok, og gjøre dette i samarbeid med Stortingets administrasjon. Dessuten henstiller komiteen til fylkesvalgstyrene og Riksvalgstyret å opplyse Stortinget om representantenes og vararepresentantenes hjemkommune.

Det foreslås at departementet gis adgang til å fastsette skjema for fylkesvalgstyrets møtebok for stortingsvalg ved at det vedtas et nytt tredje ledd i valgloven § 53 som pålegger fylkesvalgstyret å føre valgbo-ka i samsvar med formular fastsatt av departementet.

3.14 Fristen for å foreta endring i stemmekretsinnndelingen

Fristen for å vedta stemmekretsendringer med virkning for valget er etter valgloven 28. februar i valgåret. Skattedirektoratet opplyser i sin høringsuttalelse at fristen bør settes tidligere for å sikre kvaliteten på manntallet. Det er avgjørende for kvaliteten på manntallet at alle meldinger til folkeregisteret er mottatt og registrert før dato for produksjon av manntallsutkastet. Det foreslås derfor at fristen endres til 15. februar.

Det er ikke lovfestet en uttrykkelig frist for når valgstyrene skal oversende vedtaket om endring av stemmekretsinnndelingen til det lokale folkeregisterkontoret. Men det synes naturlig å forstå valgloven § 27 første ledd dithen at når det er satt en frist for å treffe endringsvedtak før valget, er det nettopp for å gi en siste dato for når folkeregisteret må få kjennskap til kretsendringer for å kunne innarbeide dem i manntallsutkastet. Skattedirektoratet påpeker at det allikevel er et problem for folkeregisteret at man ved hvert valg får beskjed om stemmekretsendringer først i mars/april. Enkelte kommuner som endrer stemmekretsinnndelingen i god tid før 28. februar, oversender

allikevel vedtakene til folkeregisterkontorene først i april. Denne situasjonen skaper et unødig press på folkeregisterkontorene og medfører fare for kvaliteten på manntallet.

Departementet foreslår derfor at valglovens frist uttrykkelig formuleres som en frist både for å treffe vedtak om grenseregulering og for å oversende vedtaket til det lokale folkeregisterkontoret. Denne endringen vil først få virkning for stortingsvalget i 2001.

4. ØKONOMISKE OG ADMINISTRATIVE KONSEKVENSER

De endringene som foreslås er av administrativ karakter og består i det vesentlige av forenklinger som ikke får økonomiske konsekvenser av betydning. Det foreslås ikke nye oppgaver, men noen oppgaver foreslås overført fra kommunene til statens postselskap.

Det foreslås noen bestemmelser som gir velgerne utvidede rettigheter i forbindelse med gjennomføringen av valg. Dette er rettigheter som ikke medfører kostnader. To grupper velgere - nordiske borgere og nordmenn i utlandet - kan som følge av endringene øke i antall, men det er ubetydelige og marginale grupper i forhold til det totale antall som har stemmerett ved valgene og de administrative og økonomiske konsekvensene blir uten betydning.

En del av de endringene som foreslås i forbindelse med valgoppgjøret er forenklinger av rutinene som bør føre til raskere og riktigere valgoppgjør og kan medføre noe besparelse av ressurser i kommunene.

Forslaget om at statens postselskap skal overta oppgaver fra kommunene i forbindelse med forberedelse av ambulerende stemmemottak og institusjonsstemmegivning, vil forenkle ordningen og frita kommunene for en mindre oppgave. Hvis statens postselskap overtar disse oppgavene, må det legges opp en ny intern rutine for mottak og behandling av søknader om å avgi stemme til ambulerende stemmemottaker. Dette vil øke administrasjonen av poststemmegivningen noe, men ikke betydelig. Dersom plikten til å kunnngjøre institusjonsstemmegivningen gjennom annonser i avisene faller bort, vil kommunene spare annonseutgifter.

5. KOMITEENS MERKNADER

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Inger Lise Husøy, Laila Kaland, Jørgen Kosmo og Gunnar Skaug, fra Fremskrittspartiet, Carl I. Hagen og Vidar Kleppe, fra Kristelig Folkeparti, Oddbjørn Hanssen og Odd Holten, fra Høyre, Svein Ludvigsen, og fra Sosialistisk Venstreparti, Kristin Halvorsen, viser til at det i forbindelse med avviklingen av stortingsvalget og sametingsvalget i 1997 ble gjennomført to større reformer i valgordningen, deriblant post-

stemmegivning. Komiteen har merket seg at departementet i denne sammenheng har foretatt en omfattende evaluering på bakgrunn av lokale, regionale og sentrale valgmyndigheters erfaringer med avviklingen av poststemmegivningen.

Komiteen er enig med departementet i at det er grunn til å være tilbakeholden med å foreslå endringer i valgloven i forbindelse med de valg som skal avvikles de nærmeste årene bl.a. som følge av at et lovutvalg ble nedsatt ved kgl. res. 3. oktober 1997 med mandat til en omfattende og helhetlig gjennomgang av valgordningen og valgloven. Komiteen mener at grunnlaget for eventuelle omfattende endringer i valgordningen først er aktuelt for Stortinget å ta stilling til når valglovutvalgets innstilling foreligger i slutten av år 2000. Komiteen er også av den oppfatning at eventuelle endringer av valgordningen først og fremst bør foretas etter at ordningene har vært prøvet over flere valg, slik at grunnlaget for en grundig evaluering er tilstede på bakgrunn av de erfaringer som man får etter flere valg.

Komiteen har merket seg at departementet i den foreliggende proposisjon kun foreslår, etter departementets oppfatning, nødvendige justeringer og klargjøringer i lovteksten.

Når det gjelder innføringen av poststemmegivning, viser komiteen til at hovedhensikten med dette var å gjøre det enklere for velgerne å stemme, og å oppnå større valgdeltakelse. Komiteen er tilfreds med at innføringen av poststemmegivning medførte økt valgdeltakelse ved siste valg. Komiteen har også merket seg at Norsk Gallups undersøkelser viser at ni av ti er fornøyd med den nye ordningen med poststemmegivning og at svært få har hatt problemer med å forhåndsstemme ved siste valg. Komiteen har også merket seg at andelen forkastede stemmer har gått kraftig ned fra valget i 1993 til 1997, og at de fleste kommuner mener at innføringen av ordningen har gått bra. Komiteen er på denne bakgrunn tilfreds med at innføringen av poststemmegivning sett i forhold til velgernes interesser og deltakelse har vært positive ved valget i 1997.

Komiteen er enig med departementet i at selv om gjennomføringen av poststemmegivningen har vært positiv, må departementet gjennomføre nødvendige tiltak i samarbeid med de berørte instanser, for å unngå problemer med for eksempel sammenklistrede stemmesedler i stemmeseddelskonvoluttene. Komiteen er videre enig med departementet i viktigheten av god opplæring av valgmedarbeiderne i kommunene, forbedret opplæring av stemmemottakerne og et nært samarbeid med statens postselskap om rutiner og lignende. Komiteen har videre merket seg at dersom svakhetene som ble avdekket ved poststemmegivningen ved valget i 1997 blir forbedret, så vil, etter departementets mening, antakelig også de velgerne som ikke var fornøyd med ordningen bli mer fornøyd

ved neste valg. Komiteen har også merket seg at departementet vil samarbeide med statens postselskap om forbedringer slik at behovet for forbedring og videre utvikling av ordningen med poststemmegivningen ivaretas ved kommende valg.

Komiteen viser til at når det gjelder forhåndsstemming skal postfilialer ikke delta, jf. Ot.prp. nr. 3 (1996-97) jf. Innst. O. nr. 32 (1996-97). Komiteen viser til brev 24. mars 1999 (vedlegg 5) til Posten Norge fra Aremark kommune hvor det vises til de negative konsekvensene dette innebærer. Komiteen ber på denne bakgrunn departementet ta initiativ til at Valglovutvalget utreder spørsmålet, herunder vurdere konsekvensene av å tillate forhåndsstemming ved postfilialer.

Komiteen har også merket seg at en del av de problemstillinger som fremkom i fullmaktskomiteens innstilling i Innst. S. nr. 1 (1997-98), er løst, eller kan løses uten endringer i valgloven. Komiteen viser til departementets gjennomgåelse av de konkrete problemstillingene som fremgår av proposisjonen og ber om at de påpekte forhold fra fullmaktskomiteens innstilling følges opp av departementet, slik at man unngår tilsvarende problemer ved kommende valg.

Komiteen er enig med departementet i at det ikke foreslås endringer i valglovens bestemmelser om ansvaret for å utarbeide manntall før valglovutvalget eventuelt har vurdert dette. Komiteen har også merket seg at departementet vil arbeide videre med forbedringer i ordningene med duplikatvalgkort, og at man tar sikte på innskjerping av instruks og forbedret opplæring av utstederne. Når det gjelder spørsmålet om stemmesedler med blindeskrift, så er komiteen enig med departementet i at dette bør sees i sammenheng med de generelle løsningene som valglovutvalget kommer frem til i forbindelse med den praktiske organiseringen av valgavviklingen.

Komiteen viser til korrespondanse med Kommunal- og regionaldepartementet ved brev fra komiteen henholdsvis 19. mars 1999 (vedlegg 1) og 26. mars 1999 (vedlegg 3) og brev fra departementet 23. mars 1999 (vedlegg 2) og 6. april 1999 (vedlegg 4).

Når det gjelder spørsmålet om regler og rutiner for opptelling av forhåndsstemmer slik at valgoppgjøret kan gjøres ferdig om kvelden/natten på valgdagen eller tidlig neste dag, har komiteen merket seg departementets påpeking i brev av 6. april 1999 til komiteen at en endring av fristen til for eksempel tirsdag kl. 1800, sannsynligvis ville medføre at et vesentlig antall forhåndsstemmer ville bli forkastet. Komiteen vil i denne sammenheng understreke at velgernes stemmer må være viktigst og er derfor enig med departementet i at det foreløpig ikke bør foretas noen endringer av de gjeldende frister for opptelling av forhåndsstemmer.

Komiteen har merket seg at det i Danmark, Sverige og Finland er innført stemmerett ved lokal-

valg fra de øvrige nordiske land, også Norge og Island, fra innflyttingstidspunktet. Komiteen viser til departementet brev til komiteen av 23. mars 1999 og 6. april 1999, hvor det fremgår at de endringer i valgloven som har blitt foretatt i Sverige, Finland og Danmark har skjedd med bakgrunn i et EU-direktiv.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, er enig med departementet i at Norge gjør tilsvarende unntak for nordiske borgere i vår egen valglovgivning, men vil påpeke at den reelle bakgrunnen for dette forholdet burde ha fremgått i proposisjonen. Flertallet har også merket seg at departementet ikke i denne omgang har vurdert valglovgivningen på dette felt i forhold til andre innvandrere i Norge, og at dette spørsmålet vurderes nærmere av valglovutvalget.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet er av den prinsipielle oppfatning at for å stemme ved norske valg må en ha norsk statsborgerskap. Grunnet ovennevnte vil disse medlemmer avvise at personer i andre nordiske land ved fylkestingsvalg og kommunestyrevalg kan avgi stemme dersom de den 31. mars i valgåret står innført i norsk folkeregister som bosatt i riket.

Når det gjelder søknad om innføring i manntallet for nordmenn i utlandet, vil komiteen vise til brev av 6. april 1999 til komiteen. Komiteen mener at den løsning som fremgår i brevet som innebærer at departementet setter inn mer ressurser enn tidligere valg på å informere om søknadsfristen for innføring i manntallet, og at tiårsregelen blir beholdt kombinert med at søknadsfristen blir forandret til mandag to uker før valgdagen, er en bedre løsning enn forslaget i proposisjonen. Dette vil også sikre at kvaliteten på manntallet ikke blir forringet, noe som komiteen mener er viktig å unngå. Komiteen går derfor mot forslagene til endring av § 5 tredje, fjerde og femte ledd, jf. Ot.prp. nr. 37 (1998-99). Komiteen går inn for at det foretas følgende endringer i valgloven:

«§ 5 tredje ledd annet punktum skal lyde:

Personer som er nevnt i § 3 annet ledd, og som ikke har vært folkeregisterført som bosatt i riket noen gang i løpet av de siste ti år før valgdagen, skal føres inn i manntallet dersom søknad om slik innføring er kommet inn til valgstyret senest kl. 15 mandag to uker før valgdagen.»

«§ 5 fjerde ledd skal lyde:

De som har stemmerett etter § 3, og som flytter til riket etter 31. mars, skal - når de ikke har vært folkeregisterført som bosatt i riket noen gang i løpet av de siste ti år før valgdagen - manntallsføres i den kommunen de flytter til dersom valgstyret får melding fra

folkeregisteret om flyttingen senest kl. 15 *mandag to uker før valgdagen.*»

Komiteen har merket seg at det fra departementets side ikke er foreslått å gjøre endringer i velgers rettigheter når det gjelder hvilke endringer som kan gjøres på stemmesedler, men at de foreslåtte endringer i valgloven kun innebærer at man i selve lovteksten tar inn en bestemmelse om standardiserte retterregler.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Kristelig Folkeparti, har ikke innvendinger mot at den praktiske gjennomføringen av dette bør fastsettes i forskrifts form, men vil uttrykke en generell skepsis mot at man fjerner strykningsmulighetene til fordel for avkrysning i kolonner. Flertallet er av den oppfatning at en slik mangeårig innarbeidet praksis når det gjelder strykning av listekandidater kan medføre både tvil og forvirring hos en del velgere, som igjen kan medføre at valgstemmer kan bli forkastet. Flertallet er derfor av den oppfatning at en slik eventuell endring av reglene bør avvente til neste valg og ikke innføres ved førstkommende valg, for å unngå tvil og forvirring om dette når velgerne skal avgi sin stemme.

Komiteens medlemmer fra Kristelig Folkeparti støtter departementets forslag om å innføre standardiserte retterregler for hele landet, da det er viktig med like regler for alle velgere. Praktiseringen av reglene vil bli enklere om de er standardiserte, og det vil gjøre det lettere å nå fram med informasjon og opplæring. Disse medlemmer understreker betydningen av at det gis god informasjon og opplæring til velgerne om reglene, slik at man unngår tvil og forvirring om hvordan endringene skal foregå.

Disse medlemmer vil understreke at den valgstemmen en velger gir til et parti, ikke blir forkastet selv om endringene på stemmeseddelen ikke er korrekte. Det vil bare være selve endringen/rettelsene på partilisten som blir ugyldig. På bakgrunn av det som er sagt ovenfor, mener disse medlemmer at det ikke er noe i veien for å iverksette reglene før førstkommende valg.

Komiteen viser til forslaget om at det i valglovens § 14 innføres nytt tredje ledd:

«Fylkesvalgstyret/Valgstyret kan etter søknad fritta for valg til fylkesting og kommunestyre den som ikke uten uforholdsmessig vanskelighet eller belastning vil kunne skjønne sine plikter i vervet.»

Komiteen viser til at ovennevnte lovtekst er korrigeret i samsvar med brev av 16. mars 1999 fra Kommunal- og regionaldepartementet.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet og Sosialistisk Venstreparti, deler ikke departementets syn når det gjelder å gjeninnføre en slik praksis og vil derfor gå mot forslaget om å innføre et nytt § 14 tredje ledd. Flertallet viser i denne sammenheng til NOU 1990:13 Forslag til ny lov om kommuner og fylkeskommuner hvor det heter (s. 184):

«Dette er en avgjørelse som med fordel kan utstå til eventuelt valg er foretatt, slik at man har fått anledning til å vurdere mer konkret hvor byrdefullt vervet vil bli og hva som i tilfelle kan gjøres for å avhjelpe dette.»

Flertallet mener at det i forkant av valget vil kunne være vanskelig for det respektive fylkesting/valgstyre å kunne vurdere hva den enkelte skal fritas i forhold til. Flertallet har merket seg departementets begrunnelse om at det i praksis har vist seg at flere uheldige forhold har oppstått som følge av at spørsmålet om fritak fra verv først kan avklares etter konstituerende møte, men er av den oppfatning at man bør opparbeide ytterligere erfaring enn ett valg før man eventuelt gjeninnfører en slik praksis i lovens tekst. Flertallet vil for øvrig vise til at dette spørsmålet også naturlig faller inn under Valglovutvalgets viktige arbeid i den helhetlige gjennomgangen av valgordningen og valgloven som der foretas.

Komiteens medlemmer fra Kristelig Folkeparti og Høyre viser til at de foreslåtte regler om fritak for valg til fylkesting og kommunestyre tilsvarer de reglene som gjaldt før lovendringen i 1995. Disse medlemmer viser til at den foreslåtte bestemmelsen vil være skjønsmessig og med strenge kriterier for når fritak kan innvilges. Disse medlemmer er av den oppfatning at det finnes tilfeller der det vil virke urimelig om man ikke kunne bli innvilget fritak før etter at valget er gjennomført. Disse medlemmer vil derfor støtte departementets forslag om å innføre en slik bestemmelse i § 14 nytt tredje ledd.

6. FORSLAG FRA MINDRETALL

Forslag fra Kristelig Folkeparti og Høyre:

I lov av 1. mars 1985 nr. 3 om stortingsvalg, fylkestingsvalg og kommunestyrevalg (valgloven) skal § 14 nytt tredje ledd lyde:

Fylkesvalgstyret/Valgstyret kan etter søknad fritta for valg til fylkesting og kommunestyre den som ikke uten uforholdsmessig vanskelighet eller belastning vil kunne skjønne sine plikter i vervet.

7. KOMITEENS TILRÅDING

Komiteen har ingen ytterligere merknader, viser til proposisjonen og rår Odelstinget til å gjøre slikt

vedtak til lov

om endringer i lov av 1. mars 1985 nr. 3 om stortingsvalg, fylkestingsvalg og kommunestyrevalg (valgloven).

I.

I lov av 1. mars 1985 nr. 3 om stortingsvalg, fylkestingsvalg og kommunestyrevalg (valgloven) gjøres følgende endringer:

§ 3 første ledd nytt tredje punktum skal lyde:

Personer som er statsborgere i andre nordiske land har stemmerett ved fylkestingsvalg og kommunestyrevalg dersom de den 31. mars i valgåret står innført i norsk folkeregister som bosatt i riket, og ellers fyller de vilkår som gjelder for norske statsborgere.

§ 5 tredje ledd annet punktum skal lyde:

Personer som er nevnt i § 3 annet ledd, og som ikke har vært folkeregisterført som bosatt i riket noen gang i løpet av de siste ti år før valgdagen, skal føres inn i manntallet dersom søknad om slik innføring er kommet inn til valgstyret senest kl. 15 mandag to uker før valgdagen.

§ 5 fjerde ledd skal lyde:

De som har stemmerett etter § 3, og som flytter til riket etter 31. mars, skal - når de ikke har vært folkeregisterført som bosatt i riket noen gang i løpet av de siste ti år før valgdagen - manntallsføres i den kommunen de flytter til dersom valgstyret får melding fra folkeregisteret om flyttingen senest kl. 15 mandag to uker før valgdagen.

§ 10 første ledd nytt tredje punktum skal lyde:

Når valgstyret godkjenner søknad om innføring i manntallet etter § 5 tredje ledd eller mottar melding som nevnt i § 5 fjerde ledd, skal innføringen i manntallet foretas før valgdagen.

§ 10 første ledd nåværende tredje og fjerde punktum blir nye fjerde og femte punktum.

§ 26 nr. 3 nytt annet ledd skal lyde:

Fylkesvalgstyret/Valgstyret skal sørge for at det trykkes en veiledning på stemmesedlene om hvordan velgeren kan foreta endring på valglisten.

§ 26 nr. 3 nåværende annet ledd blir nytt tredje ledd.

§ 27 første ledd fjerde punktum skal lyde:

Vedtak om å foreta endringer i stemmekretsinnstillingen og orientering til folkeregisteret om vedtaket, må være gjort senest 15. februar i valgåret.

§ 32 bokstav a skal lyde:

Stemmemottaker oppnevnt av statens postselskap blant de tilsatte.

§ 33 annet ledd første punktum skal lyde:

Stemmegivning for stemmemottaker etter § 32 bokstav a foregår enten på et postkontor, på en landpostrute eller på en institusjon der statens postselskap har besluttet å motta forhåndsstemmer, jf. tredje ledd.

§ 33 tredje ledd skal lyde:

Innen 1. juni i valgåret fremmer valgstyret et forslag overfor statens postselskap om på hvilke institusjoner i kommunen statens postselskap skal motta forhåndsstemmer. Innen 1. august i valgåret avgjør statens postselskap når og på hvilke institusjoner det skal motta forhåndsstemmer, og sender samtidig en orientering om avgjørelsen til valgstyrene. Statens postselskap skal kunngjøre stemmegivning ved oppslag på institusjonen.

§ 34 nr. 4 annet ledd skal lyde:

Valgstyrets leder skal sørge for at det føres en liste i samsvar med skjema fastsatt av departementet, over de mottatte forhåndsstemmegivningene med angivelse av når de ble mottatt. Valgstyrets leder skal ikke åpne omslagskonvolutten når han er alene. Når valgstyret skal begynne å åpne og behandle disse forhåndsstemmene, skal lederen legge frem den nevnte listen.

§ 36 nr. 1 tredje punktum skal lyde:

Reglene nedenfor gjelder likevel ikke for stemmeberettigede som oppholder seg på institusjon hvor det etter vedtak av statens postselskap avholdes forhåndsstemmegivning etter §§ 30, 31, 32, 33 og 34.

§ 36 nr. 2 første punktum skal lyde:

Den stemmeberettigede må i brev til statens postselskap sette frem krav om å få avgi stemme der han oppholder seg.

§ 36 nr. 4 skal lyde:

Brev og erklæring som nevnt i nr. 2 og 3 må være kommet inn til statens postselskap senest kl. 15 siste tirsdag før valgdagen.

§ 36 nr. 5 første ledd første punktum skal lyde:

Statens postselskap sørger for at det på hvert brev m.m. som kommer inn, straks blir notert dato og klokkeslett for mottakelsen, sammen med mottakerens signatur.

§ 36 nr. 5 første ledd femte og sjette punktum oppheves.

§ 36 nr. 5 annet ledd skal lyde:

Dersom statens postselskap mottar en muntlig henvendelse om å avgi stemme etter reglene i denne paragraf, skal mottakeren straks notere de opplysninger som er nevnt i første ledd første punktum og i nr. 2. Videre skal velgeren gjøres kjent med de krav som stilles til brev og erklæring i nr. 2 og 3, og anmodes om - om mulig - å forholde seg på denne måten. Statens postselskap kan likevel ikke nekte å motta en stemmegivning etter denne paragraf med den begrunnelse at det foreligger kun en muntlig henvendelse.

§ 36 nr. 6 annet ledd skal lyde:

Andre stemmeberettigede har ikke krav på å få avgi stemme etter denne paragraf.

§ 36 nr. 7 oppheves.

§ 36 nåværende nr. 8, nr. 9 og nr. 10 blir nye nr. 7, nr. 8 og nr. 9.

§ 36 nr. 11 oppheves.

§ 40 nytt femte ledd skal lyde:

Departementet kan gi nærmere bestemmelser om bruk av valgurner og annen oppbevaring av mottatte stemmer.

§ 44 nr. 4 skal lyde:

Rekkefølgen av kandidatnavnene på stemmeseddelen regnes slik velgeren har angitt den ved markering på stemmeseddelen i samsvar med den anvisningen som skal trykkes på stemmeseddelen. Et kandidatnavn kan strykes ved markering på stemmeseddelen i samsvar med anvisningen nevnt foran.

Ved kommunestyrevalg kan velgeren gi en tilleggsstemme til kandidater som står på den valglisten stemmeseddelen gjelder. Dette gjøres ved markering på stemmeseddelen i samsvar med den anvisningen som skal trykkes på stemmeseddelen.

§ 44 nr. 5 første ledd nytt fjerde punktum skal lyde:

Dette gjøres ved markering på stemmeseddelen i samsvar med den anvisningen som skal trykkes på stemmeseddelen.

§ 44 nr. 6 første ledd nytt tredje punktum skal lyde:

Trykt stemmeseddel som er enslydende med et registrert partis valgliste ved sametingsvalget og som ikke er rettet, skal likevel godkjennes dersom partiet også stiller liste ved stortingsvalget i det fylket stemmeseddelen avgis til, og stemmeseddelen for øvrig er gyldig.

§ 44 nr. 6 første ledd nåværende tredje punktum blir nytt fjerde punktum.

§ 46 sjuende ledd tredje punktum oppheves.

§ 46 åttende ledd skal lyde:

Før den foreløpige optellingen begynner, skal valgstyret legge en del forhåndsstemmegivninger, som tas ut ved et tilfeldig utvalg, til side i en særskilt urne. I denne urnen legger valgstyret også de forhåndsstemmegivningene som ikke er med i optellingen etter forrige ledd og de som kommer inn til valgstyret etter at optellingen har begynt. Antallet som legges til side må være tilstrekkelig stort til at de forhåndsstemmegivningene som kommer inn til valgstyret etter at optellingen har begynt, forblir anonyme ved optellingen. Valgstyret kan ta forhåndsstemmegivninger ut av denne urnen for telling før tirsdag kl. 24 under forutsetning av at det til enhver tid er et tilstrekkelig antall forhåndsstemmegivninger igjen til å sikre at samtlige forhåndsstemmegivninger forblir anonyme ved optellingen.

§ 47 annet ledd første og annet punktum skal lyde:

Forhåndsstemmegivningene kan legges frem for godkjenning etter hvert som de kommer inn til valgstyret. For å kunne foreta avkryssing i manntallet ved navnet til de velgerne som har avgitt forhåndsstemmegivning som vil bli godkjent, skal forhåndsstemmegivningene så langt det er mulig legges frem for godkjenning før valgtinget åpner.

§ 47 fjerde ledd første punktum skal lyde:

Har en velger avgitt forhåndsstemme flere ganger, godkjennes den forhåndsstemmegivningen som kommer først frem til valgstyret dersom den er i forskriftsmessig stand.

§ 47 sjette ledd første punktum skal lyde:

Dersom en velger har forhåndsstemt en eller flere ganger, og alle forhåndsstemmegivningene forkastes, godkjennes stemmegivning som er avgitt på valgtinget, hvis denne er i forskriftsmessig stand.

§ 47 sjuende ledd første og annet punktum skal lyde:

Dersom valgkort som er utstedt i samsvar med § 9 a, ikke ligger ved en forhåndsstemmegivning som er avgitt innenriks (unntatt på Svalbard og Jan May-

en), skal stemmegivningen forkastes. Ligger det valgkort ved flere forhåndsstemmegivninger avgitt av samme velger, *godkjennes den forhåndsstemmegivningen som kommer først frem til valgstyret dersom den er i forskriftsmessig stand.*

§ 47 niende ledd skal lyde:

Stemmeseddelkonvolutten legges uåpnet ned i en særskilt urne. Valgkortet legges til side og oppbevares til valgresultatet er endelig og tilintetgjøres deretter på betryggende måte, dersom ikke noe annet følger av § 49 annet og tredje ledd.

§ 48 første ledd tredje punktum oppheves.

§ 48 tredje ledd fjerde punktum skal lyde:

Dersom valgstyret ikke har foretatt foreløpig optelling av forhåndsstemmene, gjelder § 46 åttende ledd tilsvarende når optellingen begynner før fristen i § 31 annet ledd første punktum er gått ut.

§ 53 nytt tredje ledd skal lyde:

Boken føres i samsvar med formular fastsatt av departementet.

II.

Endringen i § 27 trer i kraft fra det tidspunktet Kongen bestemmer.

De øvrige endringene trer i kraft straks.

Oslo, i kontroll- og konstitusjonskomiteen, den 15. april 1999.

Jørgen Kosmo,
leder.

Inger Lise Husøy,
ordfører.

Svein Ludvigsen,
sekretær.

Vedlegg 1**Brev fra Kommunal- og regionaldepartementet, statsråden, til Stortingets kontroll- og konstitusjonskomité, datert 16. mars 1999.****Ot prp nr 37 (1998-99) om lov om endringer i valgloven**

Jeg beklager at det er en trykkfeil i Ot prp nr 37 (1998-99), side 33, i forslaget til lov om endringer i valgloven.

I forslaget skulle det ha stått følgende:

§ 14 nytt tredje ledd skal lyde:

Fylkesvalgstyret/Valgstyret kan etter søknad fritta for valg til fylkesting og kommunestyre den som ikke uten uforholdsmessig vanskelighet eller belastning vil kunne skjøtte sine plikter i vervet.

Vedlegg 2**Brev fra kontroll- og konstitusjonskomiteen til Kommunal- og regionaldepartementet, datert 19. mars 1999.****Ot.prp. nr. 37 (1998-99) om lov om endringer i lov 1 mars 1985 nr. 3 om stortingsvalg, fylkestingsvalg og kommunestyrevalg**

I forbindelse med Kontroll- og konstitusjonskomiteens behandling av Ot.prp. nr. 37 (1998-99) om endringer i valgloven ber komiteen om nærmere opplysninger.

1. Stemmerett og valgbarhet for nordiske borgere.

Det fremgår av proposisjonen s. 15 at

«Ved stortingsvalg har kun norske statsborgere stemmerett. Valgloven § 3 gir også personer som ikke er norske statsborgere, stemmerett ved kommunestyrevalg og ved fylkestingsvalg når de har stått innført i norsk folkeregister som bosatt i riket de tre siste årene før valgdagen.

I Danmark, Sverige og Finland er det innført stemmerett ved lokalvalg for borgere fra de øvrige nordiske landene fra «innvandringstidspunktet.»»

Under henvisning til en rekke likhetspunkter mellom de nordiske land uttaler departementet:

«Departementet mener derfor at Norge bør tilpasse seg de øvrige nordiske lands valgordninger på dette området slik at borgere fra andre nordiske land får stemmerett i Norge på samme vilkår som norske borgere får stemmerett i andre nordiske land.»

Komiteen ber departementet redegjøre nærmere for og ytterligere presisere bakgrunnen og begrunnelsen for de endringene som har blitt gjennomført i de øvrige nordiske landene. Det bes særlig vurdert i hvilken grad den utvidede stemmeretten må sees i sammenheng med de respektive lands medlemskap i EU, jfr. EU-direktiv 94/80/EU. Videre ber komiteen om departementets vurdering av hvordan disse endringene skal sees i henhold til valglovgivningen for andre innvandrere i Norge.

2. Fritaksretten - valgloven § 14

Proposisjonen inneholder forslag til § 14 nytt tredje ledd som skal lyde:

«Fylkesvalgstyret/Valgstyret kan etter søknad fritta til den som ikke uten uforholdsmessig vanskelighet eller belastning vil kunne skjøtte sine plikter i vervet.»

Når det gjelder eventuelle mangler i lovteksten viser komiteen til samtale med departementet.

Når det gjelder begrunnelsen for endringen viser komiteen til proposisjonens s. 16 hvor det heter:

«Valgstyret må legge til grunn den samme avveiningen av om ombudsplikten blir uforholdsmessig tyngende i forhold til den vanskelighet eller belastning kandidaten vil måtte tåle, som kommuneloven krever at kommunestyret/fylkestinget gjør i perioden.»

Komiteen ber om ytterligere presisering av innholdet i formuleringene «*uforholdsmessig vanskelighet eller belastning.*» Og hvilke praktiske konsekvenser dette vil ha, samt en ytterligere presisering av dette i forhold til ombudsplikten.

3. Komiteen har fastsatt avgivelsestidspunkt for innstillingen til tirsdag 13. april 1999.

Det er foreløpig ikke avsatt dato for Odelstingsbehandling.

Ettersom de foreslåtte endringene vil ha betydning for utarbeidelsen og utsendelsen av valglistene, særlig gjelder dette spørsmålet om stemmerett og valgbarhet for nordiske borgere, ber komiteen opplyst i hvilken grad de aktuelle endringene vil kunne få anvendelse ved årets valg, når de foreslåtte lovendringene ikke kan gjennomføres før 31. mars.

Av hensyn til komiteens videre behandling av saken, ber en om departementets snarlige svar.

Vedlegg 3**Brev fra Kommunal- og regionaldepartementet, statsråden, til kontroll- og konstitusjonskomiteen, datert 23. mars 1999.****Ot prp nr 37 (1998-99) om lov om endringer i lov 1 mars 1985 nr 3 om stortingsvalg, fylkestingsvalg og kommunestyrevalg**

Jeg viser til brev fra komiteen av 19. mars 1999.

Vedr. spørsmål 1

På uformell forespørsel til Sverige, Finland og Danmark, har departementet fått bekreftet at de endringer som er blitt gjennomført, og som har gitt nordiske statsborgere stemmerett ved lokalvalg umiddelbart etter å ha flyttet til landet, har skjedd med bakgrunn i et EU-direktiv.

At Norge og Island ble inkludert samtidig, skjedde på bakgrunn av at man ikke ønsket å stille nordiske land som ikke er medlem av EU, i noen dårligere stilling.

Sverige, Finland og Danmark har på denne måten vist Island og Norge, som har valgt å stå utenfor EU, en gest. Bakgrunnen er åpenbart å opprettholde og styrke gjensidigheten mellom de nordiske landene.

Det er derfor etter mitt syn rimelig at Norge besvarer denne gesten ved å gjøre tilsvarende unntak for nordiske borgere i vår egen valglovgivning.

Når det gjelder valglovgivningen i forhold til andre innvandrere i Norge, er dette etter mitt syn et annet spørsmål. Om det bør lempes på kravene til botid også for denne gruppen, må vurderes på et annet grunnlag. Denne vurderingen har departementet ikke tatt i denne omgang. Det er etter mitt syn naturlig at valglovutvalget, som skal avgi sin utredning innen utgangen av år 2000, ser nærmere på dette spørsmålet.

Jeg bemerker for øvrig at det ikke har vært mulig gå mer i dybden og innhente ytterligere informasjon om bakgrunnen for de endringer som er gjort i de øvrige nordiske land, innen den korte fristen komiteen har gitt. Ønsker komiteen ytterligere utredning om dette spørsmålet, ber jeg om nærmere tilbakemelding.

Vedr. spørsmål 2

Som det fremgår i Ot prp nr 37 ga valgloven tidligere valgstyrene adgang til å frita kandidater fra å stå på listeforslag, på nærmere angitte grunnlag. Da denne adgangen for første gang i 1995 ikke var til stede, førte dette til en rekke vanskelige situasjoner.

Som det anføres å s. 16 i proposisjonen, ligger det ikke i forslaget noen utvidelse av retten til å få fritak.

Det er utelukkende spørsmål om å fremskynde tidspunktet for når dette kan skje.

Kommunestyret eller fylkestinget kan altså i dag, med grunnlag i kommuneloven, frita den representant som er valgt, men som ikke uten uforholdsmessig vanskelighet eller belastning kan skjøtte sine plikter i vervet.

Det er opp til kommunestyrets eller fylkestingets frie skjønn å konkludere på bakgrunn av den vurderingen de foretar. I Ot prp nr 42 (1991-92) om kommuneloven skriver departementet at «det som det her siktes til er i første rekke sykdom og andre velferdsgrunner. Det skal imidlertid mye til før fritak gis, jf. uttrykket «uforholdsmessig».

Departementet har ikke gjort undersøkelser om hvordan denne lovbestemmelsen praktiseres. Når departementet har fått forespørsler om hvordan bestemmelsen er å forstå, har det imidlertid lagt seg på en streng fortolkning, slik lovens forarbeider legger opp til.

Det var ved vedtakelsen av den nye kommuneloven i 1992 at fritaksgrunnlaget ble utvidet fra å gjelde «uforholdsmessig vanskelighet» til også å gjelde «eller belastning». Jeg er ikke kjent med at dette har ført til noen utvidelse av antall fritak på en måte som har medført problemer.

Når det nå foreslås å føre valgstyrets fritakshjemmel inn igjen, bør det skje ved en tilsvarende formulering som i kommuneloven, et begrep som nå er godt innarbeidet.

Vedr. spørsmål 3

Når det gjelder tidspunktet for lovendringene, antar jeg at det ikke er noe i veien for endringene får virkning allerede fra høstens valg.

At fristen for å levere listeforslag går ut allerede 31. mars betyr imidlertid at det bare er de forslagsstillerne som har tatt sjansen på sette nordiske statsborgere som omfattes av endringene, opp på sine listeforslag, som får full uttelling. Disse vil kunne få godkjent slike kandidater på sine listeforslag.

Når det gjelder stemmerett har departementet vært i kontakt med Sentralkontoret for folkeregistrering. De opplyser at det vil være mulig å ta ut særskilte lister over de nordiske borgere det gjelder, slik at valgstyrene i kommunene kan føre disse inn i manntallene i sine respektive kommuner.

Vedlegg 4**Brev fra kontroll- og konstitusjonskomiteen til Kommunal- og regionaldepartementet, datert 26. mars 1999.****Ot.prp. nr. 37 (1998-99) om lov om endringer i lov 1 mars 1985 nr. 3 om stortingsvalg, fylkestingsvalg og kommunestyrevalg**

I forbindelse med Kontroll- og konstitusjonskomiteens behandling av Ot.prp. nr. 37 (1998-99) om endringer i valgloven ber komiteen om nærmere opplysninger. Det vises for øvrig til departementets brev av 23. mars 1999.

1. Stemmerett og valgbarhet for nordiske borgere

Komiteen ba i brev av 19. mars 1999 departementet redegjøre nærmere for og ytterligere presisere bakgrunnen og begrunnelsen for de endringene som har blitt gjennomført i de øvrige nordiske landene. Departementet ble særlig bedt om å vurdere i hvilken grad den utvidede stemmeretten måtte sees i sammenheng med de respektive lands medlemskap i EU, jr. EU-direktiv 94/80/EU. I sitt svarbrev viser departementet til at det grunnet den korte fristen ikke har vært mulig å gå mer i dybden. Komiteen ber om ytterligere utredning om dette spørsmål. Komiteen viser bl.a. i denne sammenheng til innføringen av denne ordningen i svensk valglovgivning, jf. Prop. 1996/97:70 Ny vallag jf. 1996/87:KU 16 Ny vallag, hvor det bl.a. fremgår i den svenske proposisjonen på s. 156 at det i Norge forberedes innføring av en regel der nordiske statsborgere får stemmerett fra bosettingstidspunktet. Komiteen ber om departementets redegjørelse for grunnlaget for dette.

2. Fritaksretten - valgloven § 14

Proposisjonen [opprettet] inneholder forslag til § 14 nytt tredje ledd som skal lyde:

«Fylkesvalgstyret/Valgstyret kan etter søknad fritta for valg til fylkesting og kommunestyre den som ikke uten uforholdsmessig vanskelighet eller belastning vil kunne skjønne sine plikter i vervet.»

Når det gjelder innføringen av ovennevnte bestemmelse vises det videre til endringen av kommune-loven, jf. Ot.prp. nr. 42 (1991-92) jf. Innst. O. nr. 95 (1991-92). Det vises videre til at fritaksgrunnlaget i første rekke kobles opp mot «sykdom og andre velferdsgrunner». Anser departementet disse forholdene som tilstrekkelige for endring av valgloven på dette punkt?

Det fremgår for øvrig av departementets brev at «Departementet ikke har gjort undersøkelser om hvordan lovbestemmelsen praktiseres». Komiteen ber

opplyst om det har skjedd endringer på dette området i tiden etter at bestemmelsen ble tatt ut av loven i 1992, jf. den begrunnelse som da ble gitt for å ta ut bestemmelsen. Komiteen viser i denne sammenheng bl.a. til NOU 1990:13 Forslag til ny lov om kommuner og fylkeskommuner s. 184 hvor det heter at:

«Dette er en avgjørelse som med fordel kan utstå til eventuelt valg er foretatt, slik at man har fått anledning til å vurdere mer konkret hvor byrdefullt vervet vil bli og hva som i tilfelle kan gjøres for å avhjelpe dette.»

Komiteen ber på dette grunnlag om en nærmere redegjørelse fra departementet når det gjelder forslaget om gjeninnføring av den aktuelle bestemmelsen, da grunnlaget for en slik vurdering av valgstyret kan synes vanskelig i forkant av at eventuelle valg er foretatt, jf. ovenstående sitat fra utredningen.

3. Ad 3.7 Opptelling av forhåndsstemmer

Det foreslås her ingen endring av fristen i § 31 annet ledd for når forhåndsstemmegivningene må komme inn til valgstyret for å kunne godkjennes - tirsdag kl. 24.

Komiteen ber opplyst i hvilken grad det vil medføre fordeler og ulemper å fremskynde denne fristen til tirsdag f.eks. kl. 18.

4. Søknad om innføring i manntallet fra nordmenn i utlandet

Til uttalelsen av Skattedirektoratet som er sitert på s. 17 i proposisjonen, ønsker komiteen opplyst om det ville være mulig for norske myndigheter å finne ut hvem som har mistet stemmeretten fordi de ikke lenger er norske borgere, og fjerne disse fra manntallet.

I tilfelle det ikke vil være mulig å fjerne disse fra manntallet, jf. også Skattedirektoratets opplysning om at en del som er døde, vil bli stående i manntallet, ber komiteen nærmere begrunnet hvorfor disse forholdene ikke er funnet å ville veie tyngre enn fordelene ved å oppheve søknadsordningen for dem som er utvandret etter 1964.

5. Mottak av forhåndsstemmer på institusjon

Det heter i Ot.prp. nr. 37 (1998-99) s. 20:

«Dersom statens postselskaps beslutning om på hvilke institusjoner det skal mottas, eller ikke mottas, forhåndsstemmer er sterkt i strid med kommunenes vurdering, har valgstyret mulighet for å ta saken opp med departementet som kan overprøve statens postselskaps beslutning.»

Videre heter det på s. 21:

«Dersom det pålegges statens postselskap å slutte på hvilke institusjoner det skal mottas forhåndsstemmer, vil departementet imidlertid ikke gi tillatelse til at det mottas forhåndsstemmer på læresteder og i militærleire annet enn i helt spesielle tilfeller, og etter at departementets uttrykkelige samtykke er innhentet.»

Komiteen ber opplyst hva som vil være departementets hjemmel for slike overprøvinger.

6. Standardiserte regler for retting på stemmeseddelen

Det fremgår av Ot.prp. nr. 37 (1998-99) s. 23-24 at det foreslås at valgloven endres slik at det kun blir adgang til å foreta retting på én måte og at denne måten skal fastsettes i forskrifter.

Komiteen ber om departementets vurdering hvorvidt slike regler bør fastsettes i lovs form og ikke i forskrift. Komiteen forstår det slik at departementet har til hensikt å bestemme i forskriften at stryking av kandidatnavn bare skal kunne gjøres ved avkryssing i en

rute, og ikke ved å sette strek over navnet. Vil ikke dette være urimelig sett fra velgernes synspunkt, og lett kunne føre til sammenblanding med avkryssingsruten for kumulering?

7. Nummerering av forhåndsstemmer

Av proposisjonens s. 25 fremgår at oppheving av nummereringen vil føre til at man mister muligheten for å forkaste forhåndsstemmen fra velgere som dør eller mister stemmeretten i kommunen i tidsrommet fra forhåndsstemmen er godkjent til valgdagen. Dette tidsrommet kan nå ha en lengde på inntil 6-7 uker.

Komiteen ber opplyst om det kan gis et anslag på hvor mange velgere dette eventuelt vil dreie seg om, og om det kan iverksettes tiltak for å redusere antallet av slike tilfeller. Vil det være formålstjenlig å endre § 47 annet ledd slik at valgstyret først kan begynne å godkjenne forhåndsstemmer på et senere tidspunkt enn nå, f.eks. to uker før valgdagen?

Av hensyn til komiteens videre behandling av saken, ber en om departementets snarlige svar.

Vedlegg 5

Brev fra Kommunal- og regionaldepartementet, statsråden, til kontroll- og konstitusjonskomiteen, datert 6. april 1999.

Ot.prp. nr. 37 (1998-99) om lov om endringer i lov av 1. mars 1985 nr. 3 om stortingsvalg, fylkestingsvalg og kommunestyrevalg

Jeg viser til brev fra komiteen av 26.3.99.

Spørsmål 1 Stemmerett og valgbarhet for nordiske borgere

Departementet antar at henvisningen det refereres til i den svenske proposisjonen om ny valglov, er skrevet med bakgrunn i tidligere statsminister Gro Harlem Brundtlands uttalelser i et foredrag om «Europas videre utvikling - hvordan berøres Norge?». Foredraget ble holdt ved Universitetet i Oslo den 19.4.95. Med utgangspunkt i europeisk integrasjon og nordisk samarbeid uttalte hun bl.a.: «Et annet område med utgangspunkt i Norden er også illustrerende. I mange år har nordiske borgere kunnet stemme ved lokalvalg i et annet nordisk land - hvis de har vært bosatt der i minst tre år. Nå har europeisk integrasjon ført til at EU fra 1.1.96 innfører samme prinsipp - men da gjelder ikke 3-års-regelen - det er nok at man er bosatt i landet. Danmark vil la dette gjelde også for nordmenn. Da må vårt logiske svar være at også vi - etter 1996 - gir nordiske borgere bosatt i Norge stemmerett ved våre lokalvalg.»

Spørsmål 2 Fritaksretten - valgloven § 14

I valgloven § 14 foreslås følgende bestemmelse som nytt 3. ledd:

«Fylkesvalgstyret/Valgstyret kan etter søknad fritta for valg til fylkesting og kommunestyre den som ikke uten uforholdsmessig vanskelighet eller belastning vil kunne skjøtte sine plikter i vervet.»

I mitt brev av 23.3.99 til komiteen viste jeg til at fritaksretten som foreslås bl.a. er ment å skulle dekke tilfeller der sykdom eller andre velferdsgrunner kan begrunne fritak. Avgjørende for om fritak skal gis er vilkåret «uforholdsmessig vanskelighet eller belastning». I forslaget til ny lovtekst ligger det ikke et vilkår om at sykdom og andre velferdsgrunner alene er avgjørende for om fritak skal gis. Også tilfeller nevnt i proposisjonen s. 16 er av betydning.

Departementet kan ikke se at verken partiet/gruppen som står bak listeforslaget eller de kandidater det gjelder i slike tilfeller er tjent med at avgjørelsen av spørsmålet om fritak må utstå til fylkestinget eller kommunestyret har holdt sitt konstituerende møte.

Komiteen viser til at det i NOU 1990:13 heter at avgjørelsen om fritak «med fordel kan utstå til even-

tuelt valg er foretatt». Som nevnt i proposisjonen viser erfaring at det har skapt problemer når regelen foran valget i 1995 ble fjernet. I praksis viser det seg at flere uheldige forhold har oppstått som følge av at spørsmålet om fritak fra verv først kan avklares etter konstituerende møte. Dette er bakgrunnen for at departementet mener det er grunnlag for å gjeninnføre regelen.

Spørsmål 3 Ad. 3.7 Opptelling av forhåndsstemmer

Det er en sammenheng mellom når forhåndsstempeperioden avsluttes og når det er rimelig å sette fristen for når forhåndsstemmen må være valgstyret i hende. Som kjent avsluttes forhåndsstemmegivningen siste fredag før valgdagen. Fristen for når forhåndsstemmene må være valgstyret i hende er satt til tirsdag etter valgdagen kl. 24.

Departementet har i denne omgang ikke foreslått å endre fristen. Jeg viser til den begrunnelse som er gitt i proposisjonen s. 11 flg.

Ved valget i 1997 klarte ikke statens postselskap å få frem alle forhåndsstemmene innen vanlig utleveringstid av posten på tirsdag. Det måtte iverksettes ekstratiltak flere steder i landet for å få frem stemmene innenfor fristen. Lignende tiltak forutsettes satt i verk ved høstens valg. De siste forhåndsstemmene ble ved forrige valg overlevert valgstyrene kort tid før fristen gikk ut tirsdag.

Dersom fristen endres til tirsdag kl. 18, vil høyst sannsynlig et vesentlig antall forhåndsstemmer bli forkastet. Dette fordi statens postselskap selv med den nåværende fristen må sette i verk ekstratiltak for å klare fristen. På den annen side vil valgresultatet kunne foreligge tidligere dersom fristen endres til tirsdag kl. 18.

Spørsmål 4 Søknad om innføring i manntallet for nordmenn i utlandet

Etter Lov om norsk riksborgarrett § 7 mister norske statsborgere sitt statsborgerskap her i landet dersom

1. vedkommende får borgerrett i annet land, enten etter søknad eller samtykke
2. vedkommende får fremmed borgerrett ved å ta offentlig tjeneste i annet land.

Det er ikke noe krav i loven om at den som mister norsk statsborgerskap skal gi melding om dette til norske myndigheter. Melding kan ikke kreves verken fra vedkommende selv eller myndighetene i det landet vedkommende får nytt statsborgerskap. I den grad Sentralkontoret for folkeregistrering får melding om endret statsborgerskap, vil vedkommende bli tatt ut av manntallet. Det er ikke mulig å finne ut hvor mange personer som har mistet norsk statsborgerskap og derfor skulle vært fjernet fra manntallet, siden slik kunn-

skap forutsetter melding enten fra vedkommende selv eller fra myndighetene i det landet vedkommende får statsborgerskap.

Etter forslaget som nå ligger til behandling vil enkelte personer som ikke lenger har stemmerett bli stående i manntallet. Dette gjelder hvor norske myndigheter ikke får melding om tap av statsborgerskap, og melding om dødsfall. Som påpekt på s. 17 i proposisjonen, var departementet i sterk tvil om det skulle fremme forslaget om å fjerne søknadsfristen for norske borgere som har utvandret etter 1964.

Erfaringer fra tidligere valg har vist at mange velgere bosatt i utlandet ikke er klar over at de må søke om innføring i manntallet ved hvert valg. Flere stemmer blir derfor forkastet ved hvert valg fra denne gruppe velgere fordi de ikke står i manntallet. Ved å innføre en regel som foreslått i proposisjonen, vil færre stemmer bli forkastet fordi velgeren ikke er manntallsført. I proposisjonen vektla departementet hensynet til utenlandsbosatte nordmenn mer enn det å få et mest mulig korrekt manntall. Departementet anså det som bedre at en del personer som sannsynligvis ikke vil stemme, feilaktig blir innført i manntallet enn at utenlandsstemmer blir forkastet fordi velgerne ikke hadde søkt om innføring i manntallet.

Dersom man ønsker at kvaliteten på manntallet holdes på et høyere nivå, mener departementet at ordningen med søknad fra norske statsborgere som har vært bosatt i utlandet i mer enn 10 år må beholdes. Dette medfører at flere må søke om innføring enn dersom søknadsordningen for den som er utvandret etter 1964 oppheves. På den annen side foreslås søknadsfristen for innføring i manntallet for denne gruppen endret til mandag to uker før valgdagen. Fristen vil i henhold til forslaget da igjen bli så sen at utenlandsbosatte nordmenn vil ha begynt å interessere seg for valget.

Jeg antar at dersom departementet setter inn mer ressurser enn ved tidligere valg på å informere om søknadsfristen for innføring i manntallet, vil et alternativ hvor tiårsregelen blir beholdt, men hvor søknadsfristen blir forandret til mandag to uker før valgdagen, ikke bli noen særlig dårligere løsning for nordmenn bosatt i utlandet enn forslaget i proposisjonen. En slik løsning vil dessuten sikre at kvaliteten på manntallet ikke blir forringet.

Spørsmål 5 Mottak av forhåndsstemmer på institusjon

Da poststemmegivningen ble innført, ved endringene i valgloven, ble det under stortingsbehandlingen forutsatt at departementet (uten lovhjæmmel) kan instruere statens postselskap i utøvelsen av oppgaven som stemmemottaker og at det derfor ikke var nødvendig å detaljregulere utøvelsen av oppgaven i loven. I forbindelse med gjennomføringen av forhåndsstemmegivningen inngår departementet foran hvert

valg en avtale med statens postselskap. Hjemmel for den overprøving det vises til her, fremgår således i tillegg av departementets avtale med statens postselskap.

Spørsmål 6 Standardiserte regler for retting på stemmeseddelen

Det er fra departementets side ikke foreslått å gjøre endringer i *velgers rettigheter* når det gjelder hvilke endringer som kan gjøres på stemmesedler.

De foreslåtte endringer i valgloven innebærer kun at man i selve lovteksten tar inn en bestemmelse om standardiserte retterregler, og hvor det forutsetningsvis fremgår at utforming av stemmesedler standardiseres.

Hvordan stemmesedler til det enkelte valg skal se ut, og hvordan rettinger skal gjennomføres rent praktisk, finner departementet det mest hensiktsmessig å fastsette i forskriftsform. Fastsetting av stemmesedler krever detaljerte regler for utforming, hvor oppsettet for retting på stemmeseddel inngår. I tillegg inngår en standardisert veiledning som skal trykkes på stemmesedler, men da slik at denne blir ulik for de ulike valg. Særlig på grunn av utviklingen innen EDB, vil det kunne være behov for forholdsvis hyppige, mindre endringer i forskriften når det gjelder utformingen av retterreglene og veiledningen på stemmesedlene.

Stemmeseddelen vil inneholde egne kolonner for strykninger og kumuleringer. Av overskriften i hver kolonne vil det klart fremgå hvor velger skal sette kryss for strykninger og hvor velger skal sette kryss for kumuleringer. Departementet vil i tillegg fastsette

veiledning til velgerne for hvordan rettinger skal skje. Valgstyrene plikter å trykke denne veiledningen på stemmesedlene. Jeg har tiltro til at velgerne klarer å skille kolonnene fra hverandre. Jeg viser ellers til at det ved flere handlinger er vanlig med liknende avkryssninger.

Spørsmål 7 Nummerering av forhåndsstemmer

Departementet kan ikke gi et anslag på hvor mange stemmer som må forkastes fordi personen som har avgitt forhåndsstemmene dør eller av annen årsak mister stemmeretten i kommunen i tiden frem til valgdagen. Vi antar likevel at dette ikke kan dreie seg om særlig mange stemmegivninger. Eksakt kunnskap om dette krever at det enkelte valgstyre i hele landet kontaktes. Jeg har ikke funnet dette hensiktsmessig.

Ved valget i 1997 ble det avgitt om lag 490 000 forhåndsstemmer. Over halvparten, ca. 350 000, ble avgitt de to siste ukene før valgdagen. Godkjenning av forhåndsstemmegivninger er arbeidskrevende, særlig for de store kommunene. Departementet antar at dersom man reduserer tidsrommet for godkjenning av forhåndsstemmegivninger, vil dette medføre en uforholdsmessig stor arbeidsbelastning på enkelte kommuner de to siste ukene før valget.

I og med at langt over halvparten av stemmene ved valget i 1997 ble avgitt de to siste ukene før valget, vil det være begrenset hva en kan oppnå ved å begrense tidsrommet for når valgstyrene kan godkjenne stemmegivningene.

Vedlegg 6

Brev fra Aremark kommune v/rådmannen og ordføreren til Posten Norge, Sarpsborg postområde, med kopi til stortingsrepresentantene for Østfold, datert 24. mars 1999.

Valget 99 - forhåndsstemming til kommune- og fylkestingsvalget 1999

Klage på Deres tilbud i brev av 10/3-99.

I Deres brev står blant annet følgende:

«Når det gjelder selve gjennomføringen av forhåndsstemmegivningen i Aremark kommune så vil tilbudet som Posten gir bli noe spesiell i forhold til de øvrige kommunene i Østfold siden det kun er en postfilial i kommunen.

Det er besluttet at postfilialene ikke skal delta i forhåndsstemmegivningen.»

Aremark kommune må igjen konstatere ytterligere negative konsekvenser som følge av nedlegging av Aremark postkontor, og forhåndsstemmegivning var vi ikke oppmerksomme på, men det faller naturlig inn sammen med de øvrige negative konsekvenser.

Det kan få store konsekvenser for valgdeltakelsen at mulighetene for forhåndsstemmegivning i Aremark

blir begrenset i forhold til de øvrige Østfold-kommuner.

Ved valget for to år siden ble et betydelig antall stemmer avgitt som forhåndsstemmer ved postkontoret, og da denne mulighet blir fratatt innbyggerne i Aremark, er det ikke noe reelt alternativ å måtte avtale på forhånd, passe opp et landpostbud for å forhåndsstemme eller reise til annen kommune for å forhåndsstemme på postkontor.

Å avgi sin forhåndsstemme ved et av de øvrige postkontor i fylket, ved å benytte såkalt «blanke» stemmesedler, vil frata de som stemmer mulighet for å bruke sin rett til å påvirke listene ved kumulering/stryking dersom man ikke har husket på å ha med en fullstendig liste fra egen kommune.

Vi mener den samfunnsoppgave Posten har fått/tatt på seg ved å forvalte en forsvarlig forhåndsstemmemulighet for stemmeberettigede, på langt nær kan

sies å være oppfylt for innbyggerne i Aremark kommune.

Den praksis som ble innført ved forrige valg, der nettopp postkontorene ble valgt som en egen arena for å gi enkle løsninger for forhåndsstemmegivning og gjennom det stimulere til økt valgdeltakelse, vil med dette ikke komme Aremark's befolkning til del. Det er sterkt å beklage.

Aremark kommune kan ikke godta det forslag som her fremsettes, og som i prinsipp fratrar oss mulig-

heten til å forhåndsstemme på en enkel og funksjonell måte.

Aremark kommunes innbyggere må også ved valget 1999 få samme mulighet til forhåndsstemmegivning som øvrige innbyggere i Østfold, noe de ikke får ved det fremlagte forslaget.

Vi imøteser en nærmere dialog om dette og håper det vil være mulig å komme frem til et tilfredsstillende tilbud for forhåndsstemmegivningen i Aremark kommune.